

MƏHSƏTİ MƏMMƏDOVA
BƏNÖVŞƏ MİRZƏYEVA
NƏZAKƏT ƏLİYEVƏ

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT

*Ümumtəhsil məktəblərinin 5-ci sinfi üçün
«Təsviri incəsənət» fənni üzrə*

DƏRSLİK

*Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
24.05.2016-cı il tarixli 354 №-li əmri ilə təsdiq edilmişdir.*

«ASPOLİQRAF»
BAKİ—2016

İxtisas redaktoru: Çingiz Rüstəmov
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

Dil redaktoru: Fikrət Xəlqov
filologiya elmləri doktoru, professor

Məmmədova M., Mirzəyeva B., Əliyeva N.

Ümumtəhsil məktəblərinin 5-ci sinfi üçün «Təsviri incəsənət» fənni
üzrə dərslik. Bakı, «Aspoliqraf», 2016, 80 səh.

**Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və
yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxar-
maq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.**

**Dərsliklə bağlı rəy, irad və təkliflərin aspoligraf.ltd@gmail.com və
derslik@edu.gov.az elektron ünvanlara göndərilməsi xahiş olunur. Əmək-
daşlığınıza üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!**

© Azərbaycan Respublikası
Təhsil Nazirliyi, 2016

Məhsəti İsa qızı Məmmədova
Bənövşə Məmmədkərim qızı Mirzəyeva
Nəzakət Səlim qızı Əliyeva

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT
(Ümumtəhsil məktəblərinin 5-ci sinfi üçün
«Təsviri incəsənət» fənni üzrə dərslik)
Bakı, «Aspoliqraf», 2016.

Redaktoru **Gülər Mehdiyeva**
Bədii və texniki redaktoru **Abdulla Ələkbərov**
Kompüter tərtibatçısı **Təhmasib Mehdiyev**
Rəssamı **Gündüz Ağayev**
Korrektoru **Natəvan Məmmədova**

Kağız formatı 70x100 ¹/₁₆. Ofset çapı.
Ofset kağızı. Məktəb qarnituru. Fiziki çap vərəqi 5.
Uçot nəşr vərəqi 4,7. Sifariş 32. Tiraj 65250. Pulsuz.

«Aspoliqraf LTD» MMC
Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 121^B

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

Çap için değil

ƏZİZ MƏKTƏBLİ!

Sən bu dərslik vasitəsilə təsviri incəsənət haqqında yeni məlumatlar əldə edəcək, rəssamların həyat və yaradıcılığı ilə tanış olacaq, daha yaxşı rəsm çəkmək qaydalarına yiyələnəcəksən.

Təsviri incəsənət nümunələrinin insanların həyatında çox mühüm əhəmiyyəti vardır. Bu fənnin köməyi ilə əldə etdiyin bilik və bacarıqları həyatının müxtəlif sahələrində tətbiq etməklə ondan faydalana biləcəksən.

Kompozisiya və perspektiv qanunauyğunluqları öyrənməklə daha maraqlı obrazlar, süjetli rəsmlər yarada biləcəksən. Müxtəlif dövrlərdə yaradılmış təsviri və dekorativ sənət nümunələri ilə tanış olacaqsan. Bu nümunələrə münasibət bildirməyin, onları şərh etməyin, dəyərləndirməyin elmi əsaslarını öyrənəcəksən.

Bu fənnin köməyi ilə sən xalqımızın yaratdığı qədim və müasir sənət nümunələrinin özündə daşdığı yüksək dəyərləri duyacaq, onları daha böyük zövqlə seyr edə biləcəksən.

Təsviri incəsənət sahəsində əldə etdiyin bilik və bacarıqlar sənə yaradıcı təfəkkürünü, fantaziyanı inkişaf etdirəcəkdir. Dərslik müəllifləri bu yolda sənə böyük uğurlar arzu edirlər.

XATIRLAYAQ

TANIŞ OLAQ

TƏTBİQ EDƏK

YADDA SAXLAYAQ

TƏSVİRİN ARDICILLIĞI

**MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ,
ŞƏRH EDƏK**

**TARİXƏ EKSKURSIYA
EDƏK**

TERMİN VƏ ANLAYIŞLAR

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT VƏ HƏYAT HADİSƏLƏRİ

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT ZAMANIN AYNASIDIR

Təsviri incəsənətin tarixi nə vaxtdan başlayır?

Təsviri incəsənətin tarixi həyatın özü qədər qədimdir. Ən qədim zamanlarda insanlar mağaraların divarlarında, qayalıqlarda, daşların üzərində müxtəlif təsvirlər çəkmişlər. Bu təsvirlərdən biz onların gündəlik həyat və məişəti haqqında məlumat alır, təbiət hadisələrinə olan münasibətlərini öyrənirik.

TARİXƏ EKSKURSIYA EDƏK

Öküz. Qədim divar rəsmi

Bunlar ən qədim dövrə aid qaya və divar rəsmləridir. Bu təsvirlərə baxanda səndə hansı təəssürat yaranır?

Qobustan təsvirləri

Gəmiqaya təsvirləri

Qədim dövrün əkinçisi

Qədim insanlar müxtəlif materiallardan insan və heyvan fiqurları, ov və əmək alətləri, məişət və bəzək əşyaları yaratmışlar. Zaman keçdikcə belə əşyalara insanların məişətində daha çox tələbat yaranmışdır. İnsanlar hiss edirdilər ki, gözəl əşyalardan istifadə edəndə insanın əhvalı yaxşı olur. Ona görə də sənətkarlar çalışırdılar ki, gözəl görünüşlü məişət əşyaları hazırlasınlar. Bu isə təsviri incəsənətin inkişafına kömək edirdi.

Tarixçilər qədim dövlətlərin yaranmasını, inkişafını və dağılmasını həm də təsviri sənət nümunələri əsasında öyrənirlər. Ona görə də müxtəlif tarixi dövrlərdə yaradılmış Azərbaycan xalq sənətkarlıq nümunələri milli və ümumbəşəri əhəmiyyəti olan çox dəyərli sərvətlərimizdir.

Qədim keramika nümunələri*

XATIRLAYAQ

Qədim əşyaların hazırlanmasında hansı materiallardan istifadə olunub? Qədim boyalı qabların forması və bəzəkləri sənə nəyi xatırladır?

Bürünc maral fiquru*

Bürünc inək fiquru

Qədim boyalı qablar

YADDA SAXLAYAQ

Hər bir xalqın təsviri sənət nümunələri onun milli sərvətidir.

**keramika* — saxsı, gildən hazırlanan dulusçuluq məmulatı

**bürünc* — mis, sink, qalay qarışığından ibarət metal

TARİXƏ EKSKURSIYA EDƏK

Təsvirdə verilənlər sənə nəyi xatırladır, gördüklərini izah edə bilərsinizmi? Bu nümunələrin insanların həyatında nə kimi əhəmiyyəti var?

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Bu əşyalardan hansı məqsədlər üçün istifadə olunub?
2. Müasir dövrdə bu əşyalara oxşar əşyalar tanıyırsanmı?
3. Qədim sənət nümunələri bizə hansı məlumatları verir?
4. Yuxarıdakı əşyaların üzəri nə üçün naxışla bəzədilmişdir?

İnsanlar özləri müxtəlif olduğu kimi, onların təbiətə baxışları da müxtəlifdir. Hamı bir əsərdən eyni dərəcədə zövq almır. Yaradıcılıqla məşğul olan insanlar da duyğularını müxtəlif cür ifadə edirlər. Şairlər, yazıçılar ətraf aləmə, təbiətə qarşı duyğularını şeirlərə, nəsr əsərlərinə, bəstəkarlar musiqi əsərlərinə, rəsamlar isə təsviri və dekorativ sənət nümunələrinə köçürürlər.

*Fəsillərin təsvirində
rənglərin hansı
əhəmiyyəti
var?*

TANIŞ OLAQ

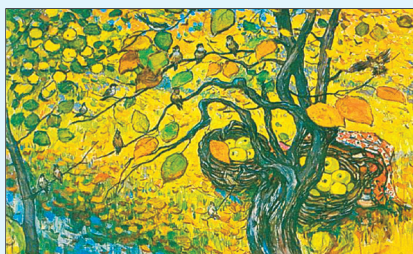
Rəsm əsərlərində fəsillərin xüsusiyyətləri necə təsvir olunub? Hansı rənglər üstünlük təşkil edir?

Səttar Bəhlulzadə.
«Bahar nəğməsi»

Böyükəğa Mirzəzadə.
«Mənzərə»

Xəlida Səfərova. «Payız bağında»

Tahir Salahov. «Qış pəncərəsi»

Rəssamların müxtəlif təbiət mənzərələrini təsvir edən tablolarına baxdıqda biz adi halda görə bilmədiyimiz çalarları görürük. Bu fəsillərdə təbiətin əlvanlığını, onun gözəlliklərini daha dərin-dən duyuruq. Çünki bu zaman biz təbiətə rəssamın gözləri ilə baxır və onun keçirdiyi hisləri keçiririk.

MÜZAKİRƏ, MÜQAYISƏ, ŞƏRH EDƏK

Təbiət təsvirlərinin çəkilməsində formatın (əsərin ölçüsü) şaquli, yaxud üfüqi götürülməsinə və üfüq xəttinin vəziyyətinə diqqət yetir. Səncə, rəssamlar nə üçün bu formatları seçmişlər?

*İsak Levitan.
«Sokolnikdə payız»*

*Böyükəğa Mirzəzadə.
«Abşeronda»*

Sakit Məmmədov. «Quba»

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Xalidə Səfərovanın «Payız bağında» tablosunu təhlil et.
2. Verilmiş rəsm əsərlərində hər bir əşyanın və rəng çalarlarının rolunu izah etməyə çalış.
3. Səncə, payız mövzusunda rəsmdə hansı hadisələr (xüsusiyyətlər) təsvir oluna bilər?

Azərbaycanın təbiəti olduqca zəngindir. Payızda vətənimizin bağlarında, bostanlarında çoxlu meyvə-tərəvəz yetişir. Ana torpağın bu nemətləri özünəməxsus əlvanlığı və müxtəlifliyi ilə insanı heyran edir.

*Natürmortda
nələr təsvir
oluna bilər?*

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Bu rəsm əsərlərini necə əlaqələndirə bilərsiniz?

Mirismayıl Cəfərov.
«Narlar»

Toğrul Nərimanbəyov.
«Göyçay bağlarında»

Azərbaycan rəssamlarının natürmort janrında olan tablolarında Göyçayın narı, Qubanın ağ alması, Lənkəranın limonu, Abşeronun ağ və qara şanı, Coratın qovunu və s. olduqca gözəl təsvir olunmuşdur. Tablolara baxarkən bu nemətlər sanki gözlərimiz önündə canlanır və vətənimizin təbiətinin gözəlliyini tərənnüm edir.

Toğrul Nərimanbəyovun «Göyçay bağlarında», Səttar Bəhlulzadənin «Payız natürmortu», Corat qovunu», Mirismayıl Cəfərovun «Narlar», Böyükağa Mirzəzadənin «Üzümlə natürmort» və s. bu kimi əsərləri yüksək peşəkarlıq nümunələridir.

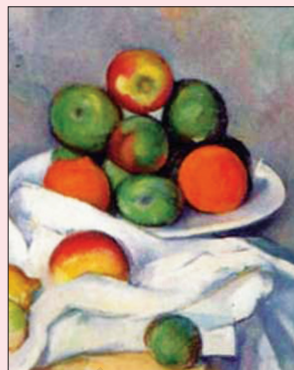
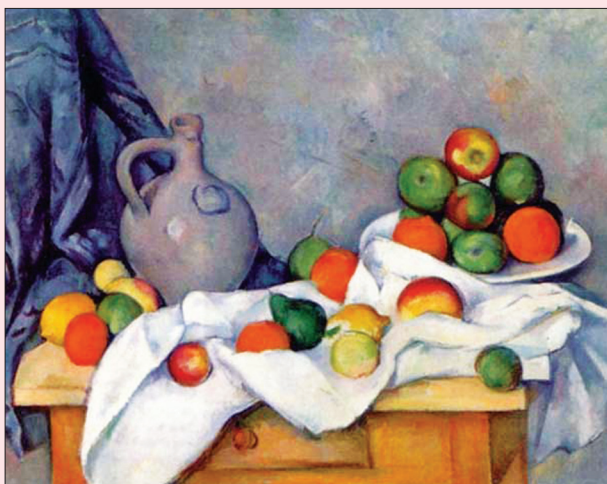
TERMİN VƏ ANLAYIŞLAR

Natürmort — latın sözü olub, hərfi tərcüməsi «cansız təbiət» deməkdir. Natürmort janrında yaradılmış əsərlərdə müxtəlif meyvələr, tərəvəzlər, cansız əşyalar, heyvan və quş müqəvvaları təsvir edilir.

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Tablolarda təsvir olunan natürmortları müqayisə et. Onların oxşar və fərqli cəhətləri nədir?

Pol Sezan.
«Küpa, parça və meyvələrdən ibarət natürmort»

Pol Qogen.
«Dolça və meyvələr»

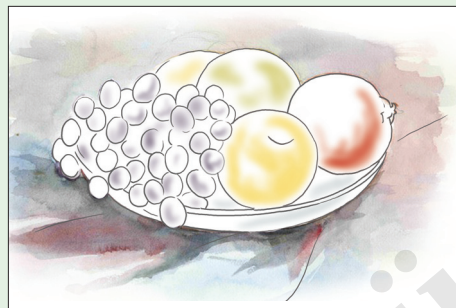
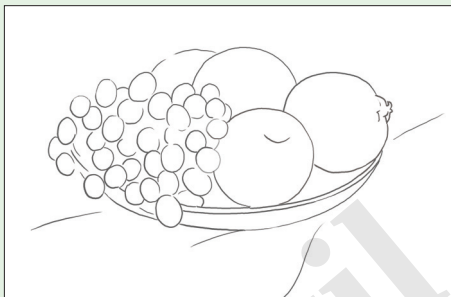
TANIŞ OLAQ

Dünya şöhrətli fransız rəssamı Pol Sezan natürmort janrında 200-dən çox dəyərli sənət əsəri yaratmışdır. Maraqlıdır ki, o bu natürmortlarda alma, armud, portağal, limon, şaftalı və soğanın təsvirinə geniş yer vermişdir. Pol Sezanın çəkdiyi natürmortlarda meyvələr göy-mavi və narıncı-sarı rəng çalarları, forma və ölçülərin seçimi, məqsədyönlü düzülüşü ilə fərqlənir. Bu natürmortlarda təsadüfi heç nə yoxdur. Hər şey təbii və düşündürücüdür.

TƏSVİRİN ARDICILLIĞI

Natürmortun çəkilmə ardıcılığını müşahidə et. Sən də öz rəsm albomunda meyvələrdən ibarət natürmort çək.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

Natürmort janrı digər janrlardan nə ilə fərqlənir?

MÖVZU
4

KƏND HƏYATI RƏSM
ƏSƏRLƏRİNDƏ

*Sən kəndi
necə təsvir edə
bilərsən?*

Kənd mövzusunə rəssamlar çox müraciət edirlər. Belə əsərlərdə kənd mənzərələri, sadə əmək adamlarının həyatı, adət-ənənələri, gündəlik məişəti təsvir olunur.

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Aşağıdakı şəkillərdən biri fotosəkil, digəri isə rəssam işidir. Fotosəkillə rəssamın əsərini qarşılaşdıraraq müqayisə et.

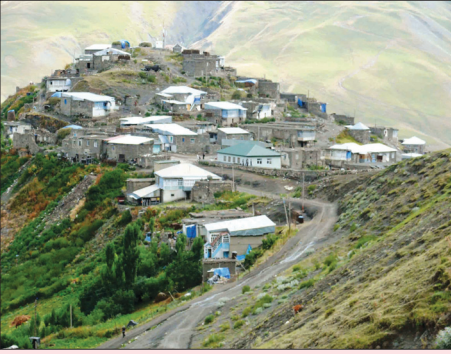

Foto – Xınalıq

Mikayıl Abdullayev. «Dağ ətəyi»

Təsvirlərə diqqətlə bax. Məsafədən asılı olaraq rəsmlərdəki elementlərin çəkilmə qaydasını izah etməyə çalış.

Göz işlədikcə uzaqlara baxanda adama elə gəlir ki, uzaqda yerlə göy birləşir. Buna üfüq xətti deyirlər. Təbiət mənzərəsi çəkərkən məsafəyə diqqət yetirmək lazımdır. Üfüq xəttindən yuxarıda və aşağıda, yaxında və uzaqda olan əşyaların təsvirində ölçünü və nisbəti gözləmək vacibdir.

TANIŞ OLAQ

Aşağıdakı nümunələrdə rəsm əsərləri və məzmun arasında əlaqə yarat.

Mikayıl Abdullayev.
«Çəltikçi qızlar»

Bökükağa Mirzəzadə.
«Azərbaycan dağları»

Bökükağa Mirzəzadə.
«Sagıcı»

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Səncə, rəssam Mikayıl Abdullayev «Çəltikçi qızlar» əsərində nə üçün belə format seçmişdir?
2. Kənd həyatı mövzusunda rəsmdə sən nələri təsvir etmək istərdin?

MÖVZU
5

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTDƏ
ŞƏHƏR MÖVZUSU

*Şəhər
mövzusunda
rəsm əsərlərində
nələr təsvir
olunur?*

Şəhər mövzusunda çəkdikləri əsərlərdə rəssamlar müxtəlif şəhərlərdə olarkən gördüklərindən aldıkları təəsüratları ifadə etməyə çalışırlar. Belə əsərlər müxtəlif şəhərlərin mədəniyyətini, milli memarlıq abidələrini, insanların gündəlik həyat tərzini təsvir etdiyi üçün çox maraqlı olur.

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Aşağıdakı əsərləri nəzərdən keçir. Bu rəsmlərin şəhər mövzusunda olmasını nədən bilirsən? Rəsm əsərləri və məzmun arasında əlaqəni izah et.

Böyükağa Mirzəzadə. «Axşam günəşi. Bakı»

*Nəcəfqulu İsmayilov.
«Grand opera»*

*Tahir Salahov. «Venesiyada böyük
kanal»*

MÜZAKİRƏ, MÜQAYISƏ, ŞƏRH EDƏK

Rəssam Böyükağa Mirzəzadənin və Cahangir Rüstəmovun kənd və şəhər mövzusunda çəkdiqləri rəsmləri müqayisə və şərh et.

*Böyükağa Mirzəzadə.
«Vağzalətrafı meydan»*

*Cahangir Rüstəmov.
«Kənd qadınları»*

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Kənd və şəhər həyatı mövzusunda rəsm əsərlərində diqqətini daha çox nə cəlb etdi?
2. Şəhər və kənd mövzusunun oxşar və fərqli cəhətləri nədir?

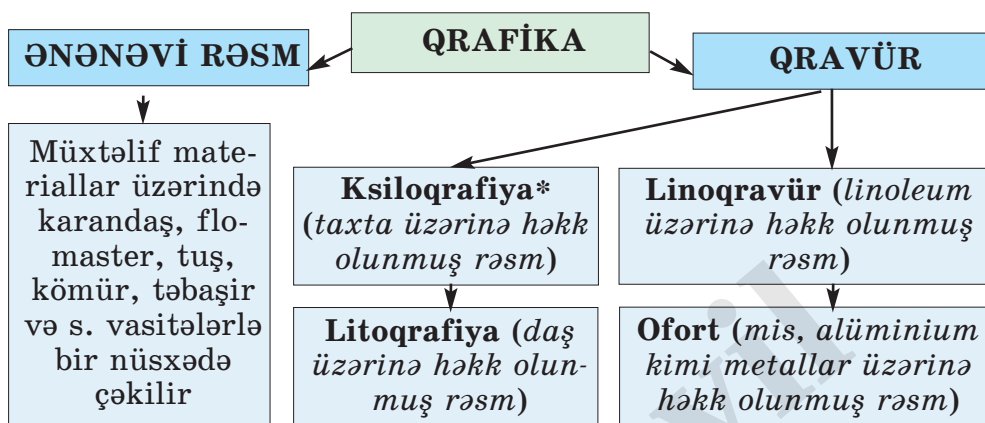

*Qrafik
təsvirlər hansı
xüsusiyyətə
malikdir?*

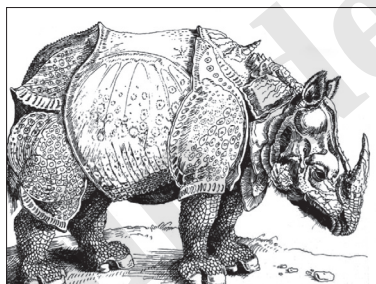
Qrafika təsviri sənətin ən qədim növlərindən biridir. Qrafika üsulu ilə rəssamlar təsviri incəsənətin natürmort, portret, mənzərə, məişət və s. janrlarında çox maraqlı əsərlər yaradırlar.

İşlənmə texnikasına görə qrafik əsərlər iki böyük hissəyə

ayrılır. Onlardan birincisi və ən qədimi ənənəvi rəsmdir. Ənənəvi rəsmlər, əsasən, kömür, karandaş, tuş, flomaster vasitəsilə kağız, karton, parça və s. bu kimi materialların üzərində çəkilir.

*Rafael Santi.
«Məryəm ana».
Ənənəvi rəsm*

*Albrext Dürer.
«Kərgədən».
Ofort*

*Georgi Zaxarov.
«Atlı ilə mənzərə».
Linoqravür*

***ksiloqrafiya** — «ksilo» yunanca «ağac» deməkdir. Bu üsul qədim Çində icad olunmuşdur

Qravür isə çap qrafikasıdır. Qravürda rəsm bir nüsxədə yarıdır. Amma ondan çap üsulu ilə eyni keyfiyyətdə istənilən qədər nüsxə almaq mümkündür.

TƏSVİRİN ARDICILLIĞI

TERMİN VƏ ANLAYIŞLAR

Qrafika — latın sözü olub, mənası «rəsm», «şəkil» deməkdir.

Qrafikanın dəzgah qrafikası, kitab və jurnal qrafikası, plakat qrafikası, tətbiqi qrafika, kompüter qrafikası, sənaye qrafikası kimi növləri vardır.

Dəzgah qrafikasının hər hansı texnikasında yaradılmış rəsmlər həm birrəngli, həm də çoxrəngli ola bilər.

Kitab illüstrasiyası və qəzet-jurnal qrafikası əksər hallarda ədəbi əsərlərin süjeti, qəzet və jurnallarda dərc olunmuş materialla əlaqədar olur.

Qrafika sənətinin nisbətən yeni və kütləvi formalarından sayılan plakat, əsasən, siyasi, reklam və texniki sahələrdə tətbiq edilir.

Tətbiqi qrafika — bədii-tətbiqi qrafika da adlanır. Sənaye məhsullarının satışına və istehsal

sahələrinə xidmət edir (məmulat üzərində yarlıq, firma nişanları, nəşriyyat nişanları, reklam nəşrləri, kataloq, bukletlər).

Kompüter qrafikası qrafikanın ən son dövrlərdə yaranmış və çox sürətlə inkişaf edən növlərindəndir. Bu sahədə çox geniş yaradıcılıq imkanları vardır. Hal-hazırda ondan bir çox sahələrdə, o cümlədən cizgi filmlərinin və bədii filmlərin yaradılmasında geniş istifadə olunur.

Sənaye qrafikasına əmtəə nişanlarının, etiketlərin və qablaşdırma formalarının dizaynı aid edilir.

YADDA SAXLAYAQ

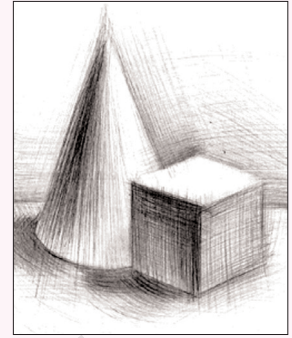
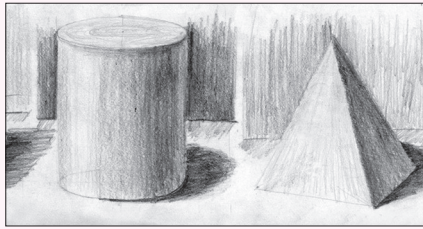
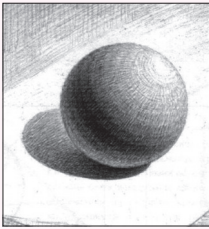
Xətt, ştrix, ton, işıq-kölgə — qrafikanın əsas ifadə vasitələridir.

Qrafik rəsmlərdə əşyaların səthi aşağıdakı qaydalara uyğun müxtəlif xətt və tonallıqla ştrixlənir.

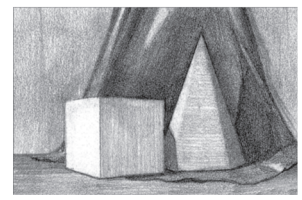
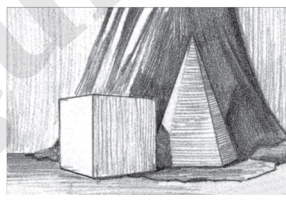
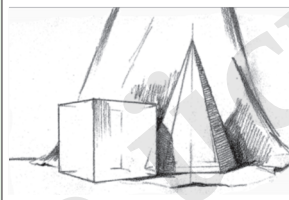
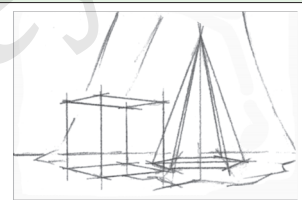
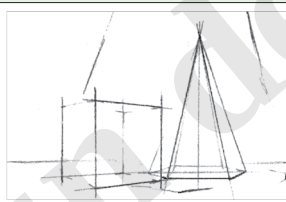
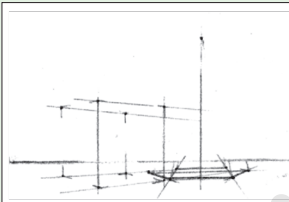
MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Qrafik rəsmləri müqayisə et və təəssüratını şərh et.

TƏSVİRİN ARDICILLIĞI

Həndəsi fiqurlardan ibarət rəsmi göstərilən qaydalara uyğun çək.

Təsviri incəsənətin ən qədim və çox geniş yayılmış növlərindən biri də boyakarlıqdır. Boyakarlıq əsərlərinin yaranma tarixi çox qədim dövrlərdən başlayır. Mağaralarda çəkilən heyvan və insan təsvirləri ən qədim dövrə aid boyakarlıq nümunələridir.

Boyakarlıq əsərləri hansı xüsusiyyətlərinə görə fərqlənir?

BOYAKARLIĞIN NÖVLƏRİ

MONUMENTAL-
DEKORATİV

DƏZGAH

MİNİATÜR

TEATR-
DEKORASIYA

YADDA SAXLAYAQ

Boyakarlıq əsərlərində rəng, forma, məzmun, kolorit, işıq-kölgə, ritm, perspektiv başlıca bədii ifadə vasitələridir.

Monumental və monumental-dekorativ boyakarlıq əsərləri, bir qayda olaraq, memarlıqla əlaqədar yaranmış və inkişaf etmişdir. Belə təsvirlər müxtəlif binaları daxildən və xaricdən bəzəyir. Bunlar freska, mozaika, vitraj və yağlı divar boyakarlığı nümunələri adlanır.

TERMİN VƏ ANLAYIŞLAR

Freska — «nəm» deməkdir, suvağı qurumamış divarda sulu boya ilə işlənir.

Mozaika — qeyri-şəffaf, xırda, rəngli şüşə parçalarının kompozisiya əsasında yaş suvaq üzərinə düzülməsi ilə yaradılan təsvirdir.

Vitraj — «şüşə» deməkdir, ondan, əsasən, binaların qapı və pəncərələrinin süjetli kompozisiyalarla bəzədilməsində istifadə olunur.

Yağlı divar boyakarlığı — divara çəkilmiş xüsusi təbəqə üzərində yağlı boya ilə yaradılan təsvir.

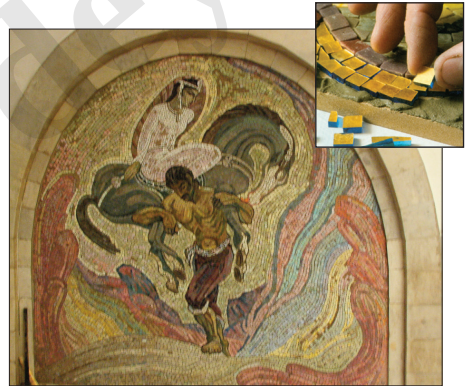
Rafael Santi. «Afina məktəbi». Freska

Azərbaycan rəssamları çox dəyərli monumental boyakarlıq nümunələri yaratmışlar. Belə nümunələrə İrəvandakı Sərdar xan sarayında, Şekidəki xan sarayında, «Nizami» metrostansiyasında tavan və divarlarda yaradılmış təsvirləri misal göstərmək olar.

Monumental sözünün mənası «əzəmətli», «möhtəşəm» deməkdir. Binaların tavanında və divarlarında yaradıldığı üçün belə boyakarlıq əsərlərini bir yerdən başqa yerə daşımaq mümkün deyil.

*Şəki xan sarayı.
Şəbə-kə-vitrə*

*Mikayıl Abdullayev.
«Fərhad və Şirin». Mozaika*

Miniatür kiçikliyi və bədii üsullarının xüsusi incəliyi ilə fərqlənən boyakarlıq əsəridir. Keçmişdə, əsasən, dini və ədəbi əlyazmaların illüstrasiyalarla bəzədilməsində miniatürdən geniş istifadə olunmuşdur.

Soltan Məhəmməd. Azərbaycan miniatür məktəbinin formalaşması və inkişafı Soltan Məhəmmədin adı ilə bağlıdır. Soltan Məhəmmədin yaradıcılığı 16-cı əsrin 20–30-cu illərinə təsadüf edir. Soltan Məhəmməd Təbrizdə Şah İsmayılın saray kitabxanasında işləmiş, onun oğlu I Təhmasibə rəssamlıq sənətini öyrətmişdir. O, uzun müddət saray emalatxanasının rəhbəri olmuşdur.

Soltan Məhəmməd dahi şairlərin əsərlərinə illüstrasiyalar, real həyat hadisələrini əks etdirən miniatürlər, portretlər yaratmış, süjetli xalçalar və bədii parçalar üçün eskizlər çəkmişdir.

Nyu-York, Sankt-Peterburq, İstanbul, Vaşinqton, London, Paris, Krakov və b. şəhərlərin muzey və kitabxanalarında Soltan Məhəmmədin süjetli miniatürləri, kitab illüstrasiyaları və portret əsərləri nadir sənət incisi kimi qorunub saxlanılır. Onun yaratdığı miniatürlər kompozisiya quruluşu, insan, heyvan və mənzərə ünsürlərinin çəkilməsi, rəng həlli və s. xüsusiyyətlərinə görə sənətsünasları, mütəxəssis alimləri heyran edir.

TARİXƏ EKSKURSIYA EDƏK

Miniatürdə təsvir olunan geyimlər, məişət əşyaları, hadisələr və surətlər əsasında dövrə aid hansı məlumatları əldə etmək olar?

(Fraqment)

«Nuşirəvan hind şahının səfirini qəbul edir»

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Miniatürləri digər boyakarlıq əsərlərindən hansı xüsusiyyətlər fərqləndirir?

Soltan Məhəmməd. «Şah ovda» (qoşa səhifə)

Dəzgah boyakarlığı nümunələri monumental əsərlərə nisbətən daha sonralar yaranmışdır. Belə əsərlər xüsusi rəssamlıq dəzgahı olan «moltbert» üzərində işlənir. Dəzgah boyakarlıq nümunələri kətan, karton, ağac, faner və digər səthlər üzərində yaradılır. Boyakarlığın bu növündə rəssamlar natürmort, mənzərə, portret, məişət, tarixi janrlarda çox qiymətli sənət əsərləri yaratmışlar.

*İsa İbrahimov.
«Şuşa meydan bulağı»*

Ənvər Almaszadə. «Qız qalası» baletinə çəkilmiş dekorasiya

Teatr-dekorasiya boyakarlığı dedikdə müxtəlif mövzulu teatr tamaşalarının, bədii və sənədli filmlərin tərtibatı, dekorasiyaları, geyim nümunələri ilə əlaqədar yaradılan təsvirlər nəzərdə tutulur. Bu növ boyakarlıq əsərlərində hadisələrin cərəyan etdiyi mühit, məişət şəraiti, geyim nümunələri, müxtəlif xalqların adət-ənənələri və s. təsvir olunur.

BOYALARIN NÖVLƏRİ

*Akvarel**

*Quaş**

*Yağlı boya**

*Tempra**

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

Sulu boya növlərinin birindən istifadə edərək sərbəst mövzuda rəsm çək.

***akvarel** — su ilə qarışdırılmış boya

***quaş** — qeyri-şəffaf sulu boya

***yağlı boya** — tərkibində yağ olan boya

***tempra** — pigmentlərdən ibarət yapışqan maddəli boya

*Heykəltərəş-
lıqda təsvir nə
ilə fərqlənir?*

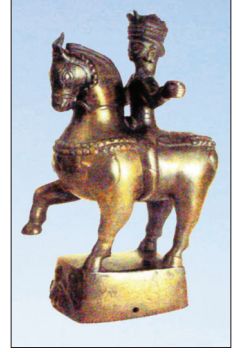
Heykəltərəşlıq təsviri incəsənətin ən qədim və çox geniş yayılmış növlərindən biridir. Ən qədim heykəltərəşlıq nümunələri ibtidai insanlar tərəfindən yaradılmışdır. Qədim yaşayış məskənlərindən tapılmış daş, ağac, sümük, gil və s. bu kimi materiallardan düzəldilmiş heykəltərəşlıq nümunələri bunu sübut edir.

Azərbaycanda 19–20-ci yüzillikdə yaradılmış heykəltərəşlıq nümunələri bədii xüsusiyyətlərinə görə diqqəti daha çox cəlb edir.

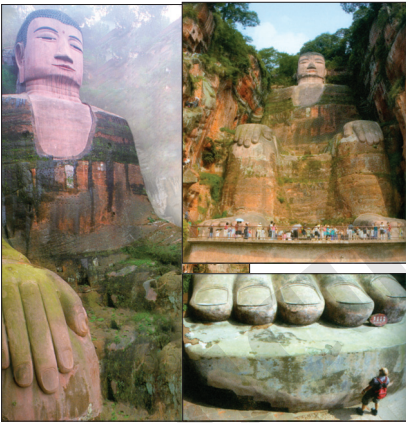
Müasir dövrdə isə heykəltərəşlıqda müxtəlif materiallardan geniş istifadə olunur. Bunlara misal olaraq, gil, gips, mərmər, qranit, mis, bürünc, polad, beton, daş və s. bu kimi materialları göstərmək olar.

Təsviri sənətin digər növlərindən fərqli olaraq, heykəltərəşlıqda insan və digər predmetlər həcmli təsvir edilir. Burada, əsasən, hərəkət, siluet, həcm və s. bu kimi bədii ifadə vasitələrindən istifadə olunur.

Heykəltərəşlıq nümunələri iki əsas növə ayrılır: **dəyirmi** və **relyef** heykəllər. Dəyirmi heykəllərə hər tərəfdən, relyef heykəllərə isə yalnız öndən və yandan baxılır.

*«Atlı» fiquru.
Dəzgah heykəl*

*«Nəhəng Budda».
Monumental heykəl*

*Orta əsr hind incəsənətinə aid
relyef heykəllər*

HEYKƏLTƏRƏŞLİĞİN İNKİŞAF SAHƏLƏRİ

1. MONUMENTAL

2. DEKORATİV

3. DƏZGAH

1. Monumental heykəltərəşlıq əsərləri, əsasən, açıq havada, şəhər meydanlarında, parklarda, bəzən ictimai binaların qarşısında və ya daxilində qoyulur. Monumental heykəllər ictimai ideyaları təbliğ edir, rəhbərlərin, görkəmli dövlət və mədəniyyət xadimlərinin xatirəsini əbədləşdirmək məqsədi daşıyır.

TANIŞ OLAQ

Avropada intibah dövründə ucaldılmış ilk monumental atlı heykəlin müəllifi Donatellodur. 1443–1453-cü illərdə yaradılmış Qattamelat adlı, bronzadan tökülmüş bu monumental heykəl dünya heykəltərəşlığının çox məşhur, dəyərli nümunələrindəndir. İtaliyanın qədim şəhəri olan Paduyada ucaldılmış bu heykəlin postamentinin hündürlüyü 8 metr, atlı fiqurun hündürlüyü isə 3 metrdir.

Donatello. «Qattamelat».
Monumental heykəl. Dəyirmi
heykəltərəşlıq nümunəsi

2. Dekorativ heykəllər, əsasən, memarlıq abidəsinin bəzədilməsində tətbiq edilir. Bundan əlavə, belə heykəllərlə parkları, fəvvarələri, pilləkənləri də bəzəyirlər.

TERMİN VƏ ANLAYIŞLAR

Postament (yaxud pedestal) — latın sözü olub, heykəlin bədii formada tərtib olunmuş altıq hissəsidir.

3. Dəzgah heykəltəraşlığı nümunələri, əsasən, muzeylərdə, sərgi salonlarında, rəssamların emalatxanalarında nümayiş etdirilir. Monumental və dekorativ heykəltəraşlıq nümunələrindən fərqli olaraq, onların həcmi bir qədər kiçik olur və lazım gəldikdə bir yerdən başqa yerə aparmaq mümkün olur.

Albert Mustafayev, Qorxmaz Sücəddinov və Aslan Rüstəmov. «Bəhram Gur». Dekorativ heykəl

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Verilmiş heykəltəraşlıq nümunələri hansı inkişaf sahəsinə aiddir? Onların oxşar və fərqli xüsusiyyətlərini müqayisə et.

Ömər Eldarov.
«Zamanın dörd rəngi»

Ömər Eldarov.
«Səttar Bəhlulzadənin portreti»

Həcm, forma, kompozisiya, siluet, plastika heykəltəraşlığın əsas bədii ifadə vasitələridir.

TANIŞ OLAQ

AVADANLIQ VƏ ALƏTLƏR

*İti ucluqlu
bıçaqlar*

*Halqavari
bıçaqlar*

*Fırlanan heykəltəraş-
lıq dəzgahı*

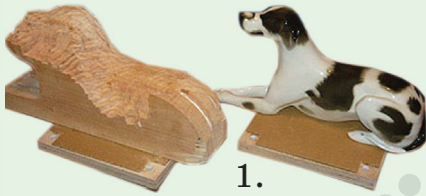

*Stolüstü fırlanan
dəzgah*

TƏSVİRİN ARDICILLIĞI

Ağacdən olan it fiqurunun
yonulma ardıcılığını izah et.

Nümunə

XATIRLAYAQ

Azərbaycanın görkəmli heykəltəraşları Ömər Eldarov və Mirəli Mirqasımov haqqında nə bilirsən?

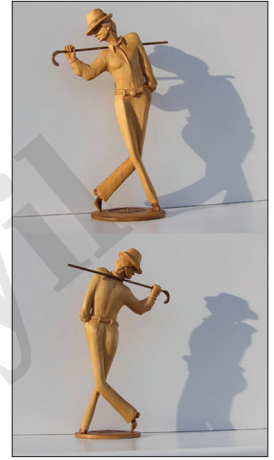

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev heykəltəraş Ömər Eldarovun emalatxanasında

Heykəltəraş Mirəli Mirqasımov

DƏZGAH HEYKƏLTƏRAŞLIĞI NÜMUNƏLƏRİ

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Azərbaycan heykəltəraşlarının məşhur əsərlərindən hansıları tanıyırsan?
2. Gördüyün, tanıdığın monumental heykəltəraşlıq əsərlərinin adlarını sadala.
3. Heykəltəraşlıq nümunələrinin hazırlanmasında hansı materiallardan istifadə olunur?

Təsviri incəsənətin əsas növlərindən biri də dekorativ-tətbiqi sənətdir. Dekorativ-tətbiqi sənət və xalq yaradıcılığı nümunələri müxtəlif xalqların mədəniyyətini, tarixi keçmişini, adət-ənənələrini, yaşayış tərzini, bədii-estetik zövqünü, dünyagörüşünü özündə əks etdirir. Bu baxımdan dekorativ-tətbiqi sənət nümunələri çox dəyərlidir.

Dekorativ-tətbiqi sənət nümunələri hansı materialdan və nə məqsədlə hazırlanır?

TERMİN VƏ ANLAYIŞLAR

Dekor — latın sözü olub, mənası «bəzəmək» deməkdir.

TARİXƏ EKSKURSIYA EDƏK

Azərbaycan xalq sənətinin qədim nümunələrini müşahidə et. Onların hansı məqsədlər üçün yaradıldığını izah et.

*Qızıl suyuna salınmış
gümüş başlıq*

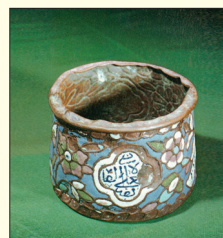
*Bəzəkli
qadın geyimi*

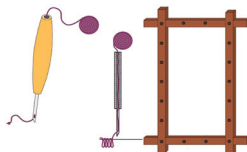
Sərnici

Xəncər

Emallı mis qab

DEKORATİV-TƏTBİQİ SƏNƏT NÖVLƏRİ			
ADLARI	ŞƏKİL	İSTİFADƏ OLUNAN MATERİALLARI	İSTİFADƏ OLUNAN ALƏTLƏR
Ağac üzərində oyma, həkkaklıq		Qoz, fıstıq, cökə, tut, şam və s.	
Xalçaçılıq (kilim, palaz, cecim)		Yun, ipək, pambıq və s.	
Bədii tikmə		Saplar — pambıq, ipək, qızıl, gümüş muncuq, pilək, qiymətli daşlar.	
Parça		Pambıq, yun, ipək, kətan, qızıl-gümüş saplar və s.	
Misgərlik		Əlvan metallar — qızıl, gümüş, latun, mis, sink, alüminium və s.	
Zərgərlik		Əlvan metallar — qızıl, gümüş, latun və s. qiymətli daşlar.	
Keramika		Kaolin, gil, kvars, şamot və s.	
Milli geyimlər		Məxmər, ipək, zərxara, zərbəfta, gülməxmər, bədii tikmələr və s.	

32-ci səhifədəki cədvəldə verilmiş dekorativ-tətbiqi sənət növlərini necə izah edərsən? Bu sənət nümunələrinin hazırlanma texnologiyası haqqında nə deyə bilərsən?

Azərbaycanda dekorativ-tətbiqi sənətin müxtəlif növləri geniş yayılmışdır. Dekorativ-tətbiqi sənətkarlığın bir çox sahələrində yaradılmış sənətkarlıq nümunələri çox dəyərli sənət əsərləri olmaqla bərabər, həyatda və məişətdə xalqımızın gündəlik tələbat məmulatlarına çevrilmişdir.

Azərbaycanda dekorativ-tətbiqi sənətin və xalq yaradıcılığı sahələrinin inkişafında coğrafi ərazi və təbii xammal ehtiyatları çox mühüm rol oynamışdır. Buna görə də Azərbaycanda dekorativ-tətbiqi sənətin dulusçuluq, keramika, misgərlik, xalçaçılıq, toxuculuq, zərgərlik, bədii tikmə və s. növlərinin yaranma və inkişaf tarixi çox qədimdir.

Dekorativ-tətbiqi sənətin növləri, burada istifadə olunan materiallar, üsul və vasitələr müxtəlifdir. Belə sənət nümunələri hazırlandığı materiala (ağac, daş, metal, keramika, yun, pambıq və s.) və işlənmə texnikasına (oyma, tökmə, döymə, hörmə, tikmə və s.) görə müxtəlif sahələrə ayrılır.

Arxeoloji qazıntılar nəticəsində müəyyənləşdirilmişdir ki, Azərbaycan ərazisində yaşayan tayfalar hələ 4 min il bundan əvvəl daşdan, gildən, metaldan müxtəlif formalı qab-qacaq, silah və bəzək əşyaları düzəldərək onlardan gündəlik həyat və məişətlərində geniş istifadə etmişlər. Həmin sənət nümunələri öz orijinal forması, istifadə olunan materialları, dəqiq işlənmə xüsusiyyəti və üzərindəki bəzək elementləri ilə tarixçilərin, etnoqrafların, sənətsünas alimlərin diqqətini cəlb etmiş və onların böyük marağına səbəb olmuşdur.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Dekorativ-tətbiqi sənət nümunələrinin insanların həyatında nə kimi əhəmiyyəti var?
2. Ətrafında dekorativ-tətbiqi sənət növlərinə aid hansı nümunələr var?
3. Sadə milli məişət əşyasının üzərini istədiyin naxışla bəzə.

*Azərbaycanın
memarlıq abidələri
haqqında
nə bilirsən?*

Qədim dövrlərdən başlayaraq insanlar müxtəlif məqsədlər üçün yaşayış, müdafiə istehkamları, məbədlər, saraylar, binalar inşa etmişlər. Günümüzə qədər gəlib çıxan qədim memarlıq abidələri müxtəlif materiallardan

inşa olunmaqla özünəməxsus forma gözəlliyi, monumentallığı və bədii xüsusiyyətləri ilə insanları bu gün də heyran edir.

TARİXƏ EKSKURSIYA EDƏK

*Gəncəsər monastırı.
13-cü əsr. Kəlbəcər rayonu*

*Möminə xatun türbəsi.
12-ci əsr. Naxçıvan şəhəri*

*Mərdəkan qalası.
14-cü əsr. Bakı şəhəri*

*Təzə Pir məscidi.
15-ci əsr. Bakı şəhəri*

Azərbaycanın Gəncə çayı yaxınlığından tapılmış ən qədim yaşayış tikilisinin 3500–4000 illik tarixi var. Ən qədim tikililərə misal olaraq, süni mağaraları, qazma və çiy kərpicdən tikilmiş yaşayış evlərini göstərmək olar.

Bu tikililər bəşəriyyətin inkişafını, müxtəlif xalqların milli mədəniyyətini, tarixi keçmişini, adət-ənənələrini özündə əks etdirdiyi üçün dəyərli maddi-mədəniyyət nümunələrindən sayılır.

Dünyanın müxtəlif yerlərində yaradılmış ən dəyərli memarlıq abidələri UNESCO tərəfindən «Ümumdünya irsi» siyahısına salınmışdır.

TANIŞ OLAQ

Qız qalası — Bakının ən möhtəşəm memarlıq abidəsidir. Qalanın hündürlüyü 28 m-dir. Birinci mərtəbədə divarın qalınlığı 5 m-ə çatır. Qalanın 8 mərtəbəsi var. Hər mərtəbə yonma daşlarla tikilmiş, günbəz formalı tavanla örtülmüşdür. Qala 1964-cü ildən muzey kimi fəaliyyət göstərməyə başlamış, 2000-ci ildə UNESCO-nun «Ümumdünya irsi» siyahısına salınmışdır.

Qalanın tikilmə tarixi barədə müxtəlif fikirlər mövcuddur. Bəzi mənbələrdə qalanın yaşının 3000 ildən artıq olduğu bildirilir.

Qala divarları üzərindəki bir kitabədə ərəb dilində bu sözlər yazılmışdır: «Davudun oğlu Məsudun qülləsi». Bəzi tədqiqatçılar bu şəxsi Qız qalasını inşa edən memar hesab edir. Lakin arxeoloji qazıntılar nəticəsində Qız qalasının əsas hissəsinin çox qədim tarixə malik olması qənaətinə gəlmişlər. Bəs Məsud ibn Davud kimdir? Məsud ibn Davud yaşadığı dövrdən çox əvvəl tikilmiş qalada müəyyən memarlıq işləri görmüşdür. Həmin dövrdə memarlar işlədikləri tarixi abidələrdə daş kitabələrə öz adlarını yazırdılar. Məsud ibn Davudun da adı tarixi abidədə özünə əbədiyyət qazanmışdır.

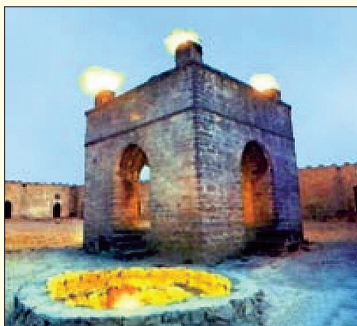
Azərbaycan xalqı dünyanın ən qədim və mədəni xalqlarından biridir. Respublikamızın müxtəlif bölgələrində qədim memarlıq abidələri qeydə alınmışdır. Bu abidələr xalqımızın tarixi keçmişinin ən dəyərli sübutları olduğu üçün xalqımız, dövlətimiz tərəfindən mühafizə olunur.

Azərbaycanın nadir memarlıq incilərinə misal olaraq, Qız qalasını, Şirvanşahlar sarayını, Atəşgahı, Möminə xatun türbəsini, Şəki xan sarayını, Nardaran qalasını, Şamaxı rəsədxanasını və digər bu kimi çox dəyərli sənətkarlıq nümunələrini göstərmək olar.

Bədii əhəmiyyətə malik bir çox memarlıq abidələrində təsviri incəsənətin heykəltəraşlıq, boyakarlıq, qrafika və dekorativ-tətbiqi sənət sahələrinin bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqəsi daha aydın nəzərə çarpır. Memarlıq tikililərinin yaradılmasında onların yerləşdiyi məkan və istifadə olunan materiallar da çox mühüm rol oynayır.

TARİXƏ EKSKURSIYA EDƏK

*Suraxanı atəşgahı.
17-ci əsr. Bakı şəhəri*

*Şirvanşahlar sarayı.
15-ci əsr. Bakı şəhəri*

YADDA SAXLAYAQ

Memarlıq abidələri təyinatına görə üç növə ayrılır:

1. İrihəcmli tikililər — evlər, ictimai binalar (teatr, məktəb), sənaye tikililəri (zavod və fabriklər);
2. Landşaft memarlığı — bağ, park, bulvar, hovuz, fəvvarə, körpü və s.;
3. Şəhərsalma — yeni şəhərlərin, qəsəbələrin yaradılması və ya köhnə şəhər tikililərinin bərpası.

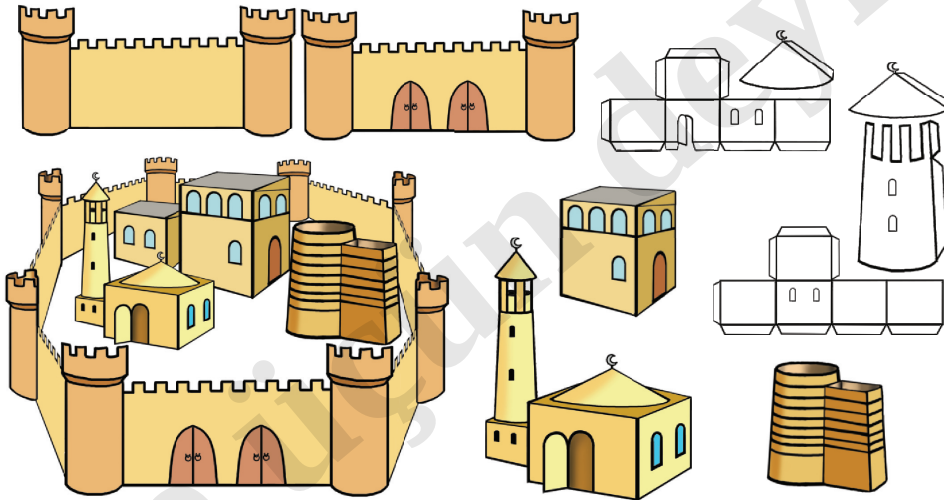
MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Aşağıda gördüyün memarlıq tikililərinin təyinatı haqqında nə deyə bilərsən?

TƏSVİRİN ARDICILLIĞI

«İçərişəhər» modelinin konstruksiyasını yoldaşlarınla birlikdə hazırla.

*Real təsvirin
xüsusiyyətləri
hansılardır?*

Nefertiti

*Rembrandt. «Rembrandtın
atasının portreti»*

İnsanlar çox qədim zamanlardan ətraf aləmdə olan canlı və cansız varlıq və hadisələr haqqında məlumat verməyə çalışmışlar. Real təsvirlər hər zaman insanlarda böyük maraq doğurmuşdur, çünki belə təsvirlərdə rəssamlar müxtəlif üsul və vasitələrdən istifadə etməklə ətraf aləm, təbiət və cəmiyyət hadisələri, tarixi şəxsiyyətlər haqqında daha dəqiq məlumatları nəsildən-nəslə ötürmüşlər. Ən qədim təsvirlərdə belə onlar gerçəkliyi olduğu kimi təsvir etməyə çalışmış, bu məqsədlə müxtəlif metod və üsullardan istifadə etməyi öyrənmişlər.

Real təsvirlərdə müxtəlif əşyalar, obraz və təbiət hadisələri gerçək həyatda olduğu kimi dəqiqliklə təsvir edilir.

Real təsvirlər bu xüsusiyyətinə görə digər təsvirlərdən fərqlənir. Belə təsvirləri təsviri incəsənətdə realizm üslubuna aid edirlər.

İspaniya ərazisindən tapılmış Fon-de-Qom mağarasındakı rəngli bizon təsvirləri çox dinamik, hərəkətli görünür. Sonrakı dövrlərə aid qədim Misir ehramlarından tapılmış insan və heyvan təsvirləri, heykəllər forma, ölçü və rəng həllinin dəqiqliyi ilə tamaşaçıları valeh edir. Nefer-titinin portret təsviri də realizm üslubuna aid edilir.

Təsviri incəsənətdə realizm üslubunun meydana gəlməsi, inkişafı və müasir dövrdə də bu üslubda müxtəlif təsviri incəsənət əsərlərinin yaradılması sənətkarların gerçəkliyə olan münasibətini, onların buna marağının azalmadığını əks etdirir.

Realizm üslubu 19-cu yüzilliyin ikinci yarısından başlayaraq təsviri sənətin qrafika, rəngkarlıq, heykəltəraşlıq kimi növlərində çox geniş yayılmışdır.

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Rəssamların əsərində verilmiş portretləri müqayisə və müzakirə et.

Abbas Hüseyn.
«Tuluqçu»

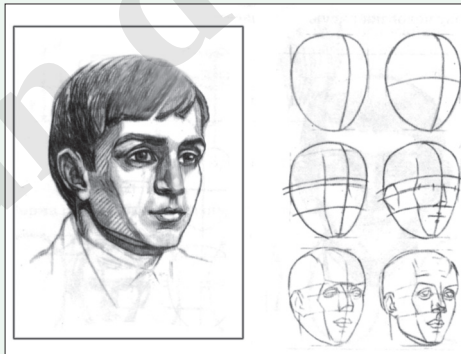
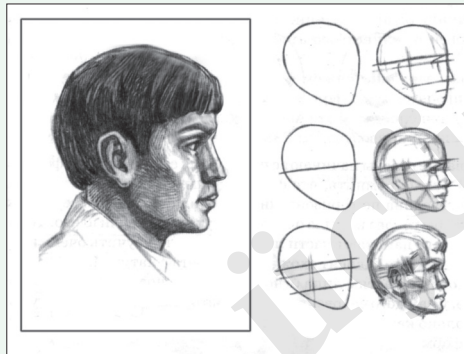

Mirzə Qədim İrəvani.
«Gənc oğlan»

TƏSVİRİN ARDICILLIĞI

Tədris rəsmindəki portretin təsvir ardıcılığını izah et.

*İbrahim Zeynalov
haqqında deyilən
bu sözlər nə mənə
daşıyır?*

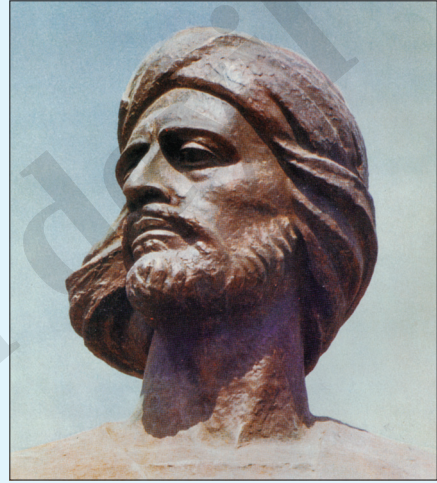

Respublikamızın bir çox şəhərlərində Azərbaycanın Xalq rəssamı, Dövlət mükafatı laureatı, görkəmli heykəltəraş İbrahim Zeynalovun yaratdığı əsərlər var.

Onun yaratdığı heykəllər içərisində — büstlər və heykəllər, memorial komplekslər xüsusi maraq doğurur.

TANIŞ OLAQ

*İbrahim Zeynalov və
Tokay Məmmədov.
«İmadəddin Nəsimi»nin abidəsi*

İbrahim Zeynalov heykəltəraşlığın müxtəlif növlərinə və janrlarına müraciət etmiş, mərmerdən, qranitdən, misdən, tuncdan, ağ daşdan və digər materiallardan gözəl sənət nümunələri yaratmışdır.

Əcəmi Naxçıvaninin, Mirzə Fətəli Axundzadənin, Zeynalabdin Tağıyevin, Nəriman Nərimanovun, Səməd Vurğunun və s. şəxsiyyətlərin büst portretləri İbrahim Zeynalovun yaradıcılığının məhsuludur.

İbrahim Zeynalov Bakıdan, Azərbaycanın müxtəlif şəhərlərindən başqa, bir sıra xarici ölkələrdə də möhtəşəm heykəllər və memorial komplekslər yaratmışdır.

İbrahim Zeynalov. «Qələbə memorialı»

«Mirzə Fətəli Axundzadə»

«Mirzə Ələkbər Sabir»

«Xəyal»

İbrahim Zeynalov daim yaradıcılıq axtarışlarında olmuşdur. O, insan xarakterini, düşüncələrini təsvir etməyin müxtəlif yollarını araşdırmışdır.

1991-ci ildə Bakı şəhərində görkəmli tarixi şəxsiyyət, hökmdar, şair, sərkərdə olan dahi Şah İsmayıl Xətəinin abidəsi ucaldılmışdır. Bu möhtəşəm abidənin də müəllifi İbrahim Zeynalovdur. Abidədə sanki dərin düşüncələrini bizimlə paylaşan, ömrünü, həyatını xalqına, onun parlaq gələcəyinə həsr edən dahi şəxsiyyətin əzəmətli portret təsvirini görürük.

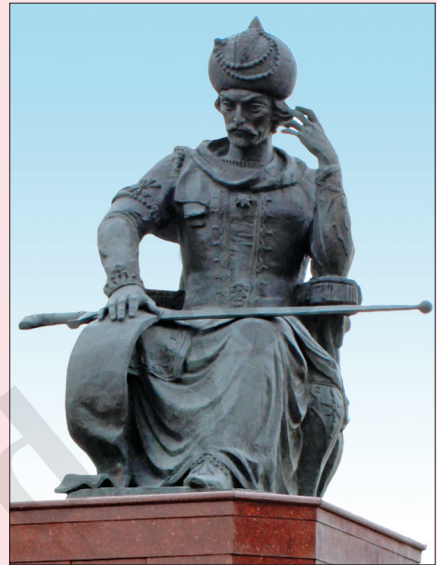

MÜZAKİRƏ, MÜQAYISƏ, ŞƏRH EDƏK

«Şah İsmayıl Xətai» abidəsində bədii ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməyə çalış.

«Şah İsmayıl Xətai»

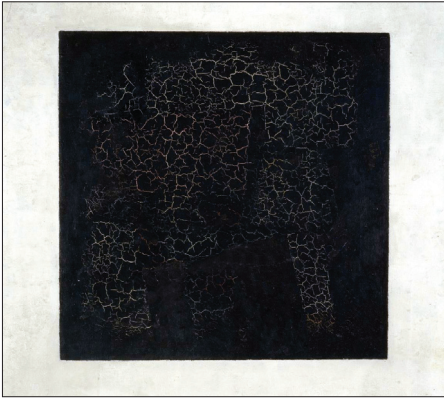
SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. İbrahim Zeynalovun yaradıcılığında sən nəyi müşahidə etdin?
2. İbrahim Zeynalovun əsərləri haqqında təəssüratlarını sözlə necə ifadə edə bilərsən?

19-cu əsrin axırlarında artıq reallığı dəqiqliklə əks etdirən foto sənəti inkişaf etmişdi. Rəssamların ətrafda gördüklərini dəqiqliklə təsvir etməsi artıq heç kimi heyrləndirmirdi. Ona görə də rəssamlar təsvirin çəkilmə-

*Mücərrəd
varlıqları necə
təsvir etmək
olar?*

*Kazimir Maleviç.
«Qara kvadrat»*

20-ci əsrdə dünyanın bir çox ölkələrində abstraksionist və ya mücərrədçi rəssamlar meydana gəldi.

Abstrakt sənətin meydana çıxması, ilk növbədə, V.Kandinski, P.Mondrian, K.Maleviç və F.Kupka kimi rəssamların adı ilə bağlıdır. Mücərrəd təsvirin müasir rəssamlar tərəfindən geniş istifadə edilən əsas qaydalarını məhz bu sənətkarlar yaratmışlar.

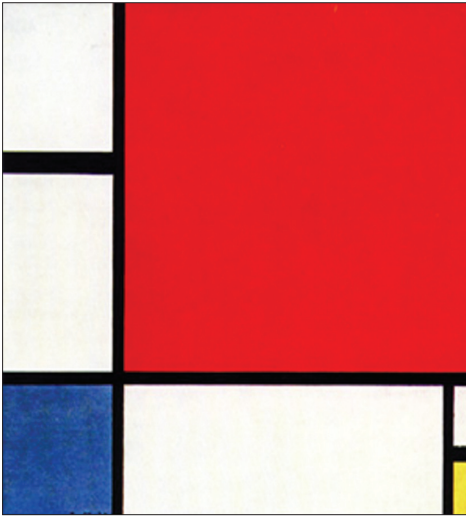
sinə daha yaradıcı yanaşmağa çalışır, əsərin məzmununu ifadə etmək üçün yeni forma, üslub axtarırdılar. Beləliklə, yeni **formalist*** sənət nümunələri və müxtəlif mücərrəd cərəyanlar yarandı, **abstrakt, yaxud mücərrəd*** sənət belə formalaşdı. Abstrakt sənət yalnız konkret varlıqları deyil, mücərrəd varlıqları da təsvir etməyə imkan verirdi. Rəssamlar bu üsulla sevinc, kədər, ağrı və s. hisslərin rəsmini də çəkə bilirdilər.

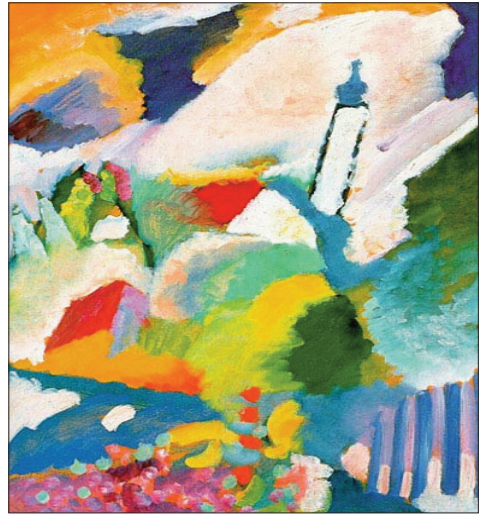
Vasili Kandinski. «Qara barmaq»

***formalist** — yalnız formanı əsas götürən

***abstrakt, yaxud mücərrəd** — konkret varlıqla əlaqəsi olmayan, yalnız xəyalda təsəvvür edilə bilən

Piet Mondrian.
«Göy, qırmızı və sarı»

Vasili Kandinski.
«Marnauda kilsə»

František Kupka.
«Həyatın başlanğıcı»

Teo van Dusburq.
«Kompozisiya»

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

Müsbət və ya mənfi emosiyaların rəsmini
çəkməyə çalış.

Gündüz Ağayev
(Kitabın üz qabığı)

Bədii əsərlərdə
illüstrasiyalardan
hansı məqsədlə is-
tifadə olunur?

Müxtəlif kitablarda, jurnallarda bədii əsərlərə, hekayələrə, nağıllara, dastanlara çəkilmiş rəsmlərə tez-tez rast gəlirik. Belə təsvirlərə illüstrasiyalar deyilir. Bədii əsərdə ideyanı, məzmunu, mücərrəd fikirləri aydınlaşdırmaq üçün illüstrasiyalardan istifadə olunur.

Xalq nağılları, əfsanələr, dastanlar xalqların ədəbi sərvətidir.

«Kitabi-Dədə Qorqud» dastanı da xalq yaradıcılığının ən gözəl nümunələrindən biridir. Bu dastanın elmə məlum olan ən qədim kitabı 15–16-cı əsrdə yazıya alınmışdır. «Kitabi-Dədə Qorqud» dastanı ilk dəfə yazıya alınanda qədim əlyazma ustaları ona illüstrasiyalar da çəkmişlər. Bu əlyazmalar hazırda Almaniya Drezden şəhərində, İtaliyada Vatikan muzeyində saxlanılır. Bir çox tarixçilər türk xalqlarının tarixi haqqında məlumat verərkən dönə-dönə «Kitabi-Dədə Qorqud» dastanına müraciət etmişlər.

Müasir dövrümüzə qədər «Kitabi-Dədə Qorqud» dastanı dəfələrlə müxtəlif bədii tərtibatla, illüstrasiyalarla çap olunmuşdur, ən yeni çap texnologiyaları ilə nəşr edilmişdir. Dastana müxtəlif rəssamlar illüstrasiya-

Kazım Kazımsadə. Qazan
bəyin oğlu Uruz bəyin dustaq
olduğu boy

lar çəkmişlər. İllüstrasiyalarda onlar süjet əsasında müxtəlif hadisələrin, personajların xarakterik xüsusiyyətlərinin təsvirini verməyə çalışmışlar.

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

«Dədə Qorqud» dastanına çəkilmiş illüstrasiyalar.

«Dədə Qorqud» dastanına çəkilmiş illüstrasiyalarda hansı hadisələr və qəhrəmanlar təsvir olunub?

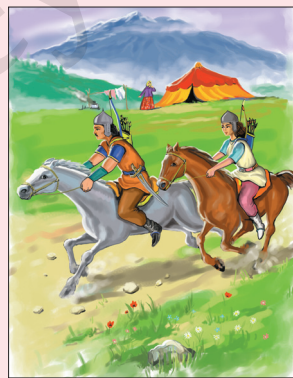
Mikayıl Abdullayev. «Salur Qazanın evinin yağmalandığı boy»

Mikayıl Abdullayev. «Bamsı Beyrək boyu»

Toğrul Nərimanbəyov. «İç oğuzun Dış oğuzə dönnük çıxması boyu»

Gündüz Ağayev. «Bamsı Beyrək boyu»

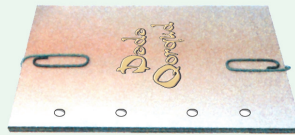
TƏSVİRİN ARDICILLIĞI

Kitabçanı hazırlamaq qaydasını öyrənib özünüz «Kitabi-Dədə Qorqud» dastanı adlı kitabça hazırlayın.

Kitabın elementləri

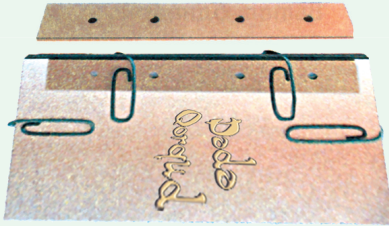

1.

Səhifələrin blok halında yığılması və dəftərxana sancağı ilə sıxılması

2.

Tikiş yerlərinin nişanlanması və deşiyin açılması

3.

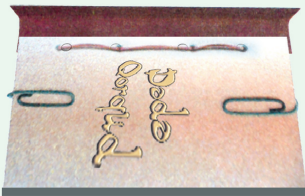
Blokun tikilməsi

4.

Kötüyü yapışdırmaq üçün material

5.

Kötüyün bloka yapışdırılması

6.

Kitabın yük altına qoyulması

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

«Kitabi-Dədə Qorqud» dastanında verilmiş boylarda hansı müsbət və mənfi obrazları təsvir etmək istərdin? Nə üçün?

*Günümüzdə
aid əşyaların yara-
dılmasında dizay-
nın nə əhəmiyyəti
var?*

Ətrafımızda gözəl və yaraşığı, məişətimiz üçün lazımlı və rahat əşyalar vardır. Onların bir çoxu dizaynerlər tərəfindən yaradılmışdır.

Dizaynerlər adi əşyaların xarici görünüşünü, strukturunu və funksional imkanlarını dəyişdirməklə, onlara yeni keyfiyyət verir və daha da mükəmməlləşdirirlər. Bu keyfiyyət dəyişikliyi həm həmin əşyadan istifadə edən, həm də onu istehsal edən müəssisələr üçün çox böyük əhəmiyyət daşıyır.

TERMIN VƏ ANLAYIŞLAR

Dizayn — kompozisiya, quruluş, tərtib. Termin kimi ilk dəfə 1964-cü ildə Belçikanın Bryuqqe şəhərində keçirilən beynəlxalq seminarla qəbul olunmuşdur.

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Şəkillərdə nə təsvir olunub və bu əşyalar nə ilə fərqlənir?

Beləliklə, dizayn — elə bir yaradıcılıq fəaliyyətidir ki, burada adi əşyaların formal keyfiyyəti dəyişdirilməklə, onlara daha mükəmməl və rahat forma, yeni keyfiyyətlər verilir.

Bəzən biz adi əşyaların gözəlliyinə, rahatlığına, ölçülərinə, mütənasibliyinə, rənginə, dinamikliyinə, kompozisiya həllinə və digər keyfiyyətlərinə heyran oluruq.

TANIŞ OLAQ

Verilmiş əşyalardan nə üçün istifadə olunur?

Bu sahədə mövcud olan qanunauyğunluqları öyrənib-anlamaqla sən, həqiqətən, dəyərli olan əsl sənət əsərlərini bayağı işlərdən ayıracaq və ətrafını daha dəyərli əşyalarla zənginləşdirərkən öz zövqündən əmin olacaqsan.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

Təbiət formalarını seçməklə istədiyin sadə məişət əşyasına dizayn ver.

*Əsərdə
kompozisiya
həlli nədir?*

Bədii əsərlərin yaradılmasında kompozisiya çox mühüm rol oynayır.

Kompozisiya bədii əsərlərin hissələrinin bir-biri ilə əlaqəli tərtib olunmasıdır. Yəni rəsmdə təsvir olunan hər bir detal məqsədyönlü şəkildə seçilərək yer-

ləşdirilir və bədii əsərin mənasının, məzmununun, ideyasının açılmasına kömək edir. Kompozisiyanın maraqlı alınmasında formatın düzgün seçilməsinin çox mühüm əhəmiyyəti var. Formatın aşağıdakı tipləri vardır: a) kvadrat; b) düzbucaqlı; c) oval; ç) dairə.

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Müxtəlif formatlarda verilmiş şəkilləri müqayisə et.

Səttar Bəhlulzadə.
«Doğma düzənlər»

Sakit Məmmədov.
«Gənc qız portreti»

Səadəddin Əfəndi.
«Füzuli»

Yusif Əlizadə.
«Lalələr»

Kompozisiya qaydalarına əməl etmədikdə təsvir uğurlu alınmır. Məsələn:

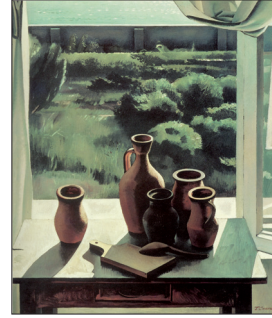

*Quba
xalçası*

1) Kompozisiyanın mərkəzi düzgün müəyyənləşdirilməlidir. Təsvirin əsas elementi tabloun mərkəzində yerləşdirilməlidir. Təsvirə nəzər salaq.

2) Simmetriya qaydasını gözləmək lazımdır. Simmetriya təsvirdə sağ və sol tərəflərin bir-birinə uyğunluğu, asimmetriya isə uyğun olmaması deməkdir.

3) Hərəkətin istiqaməti tabloda üç cür təsvir oluna bilər: a) soldan sağa, yaxud əksinə; b) tabloun dərinliyinə doğru; c) tamaşaçıya doğru.

*Tahir Salahov.
«Günəşli şəhər»*

MÜZAKİRƏ, MÜQAYISƏ, ŞƏRH EDƏK

Tablolarda hərəkətin istiqamətini müəyyənləşdir.

Əli Verdiyev. «Gənclik»

*İsaak Levitan.
«Vladimirka»*

*Vasili Surikov.
«Suvorovun Alp dağlarını keçməsi»*

4) Tablodada təsvir olunmuş bütün elementlər diqqəti əsas obraza yönəltməlidir.

Kompozisiyanın işıq-kölgə münasibəti, xətt, ştrix xətlər, ləkə, tonallıq, rəng, hava və xətti prespektiv kimi ifadə vasitələri vardır.

Əli Verdiyev.

«Rahib Məmmədovun qəhrəmanlığı»

TANIŞ OLAQ

Rəssam Səttar Bəhlulzadənin «Mənim anam» əsərində kompozisiya axtarışlarını müzakirə edin. Sən də ailəndən birinin rəsmini çək.

TERMİN VƏ ANLAYIŞLAR

Kompozisiya – latın sözü olan «kompo» sözündən götürülüb, mənası «yaratmaq», «tərtib etmək», «yerləşdirmək» deməkdir.

Tarix çox qəhrəmanlar yetişdirib. İnsanlar igidliyinə, qəhrəmanlığına heyran olduqları şəxslərin fədakarlığından ilham almışlar. Bunun nəticəsi olaraq əfsanələr, dastanlar, hekayələr, rəvayətlər, poemalar, şeirlər yaratmışlar. Belə qəhrəmanların şərəfinə təsviri incəsənətdə də tablolar yaradılmış, heykəllər ucaldılmışdır.

*Qəhrəman
obrazını necə və
nə üçün
yaradırlar?*

Mehdi Hüseynzadə kimdir?

Azərbaycanın igid oğlu Mehdi Hüseynzadənin Böyük Vətən müharibəsində göstərdiyi misilsiz qəhrəmanlığını tərənnüm edən heykəltəraşlıq abidəsində qəhrəmanın qorxmazlığı, mərdliyi, igidliyi təsvir olunmuşdur.

*Fuad Əbdürrəhmanov.
«Mehdi Hüseynzadə»*

TANIŞ OLAQ

Qəhrəmanlıq mövzusunda əsər yaradarkən rəssam əvvəlcə təsvir edəcəyi obrazın yüksək mənəvi keyfiyyətlərini əks etdirən bədii ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməyə çalışır. Bu məqsədlə o, lazım gəldikdə tarixi hadisələri və faktları araşdırır.

*Fransisko Qoya.
«3 May 1808-ci il Madriddə» və
yaxud «Üsyançıların güllələnməsi». Prado Muzeyi, İspaniya*

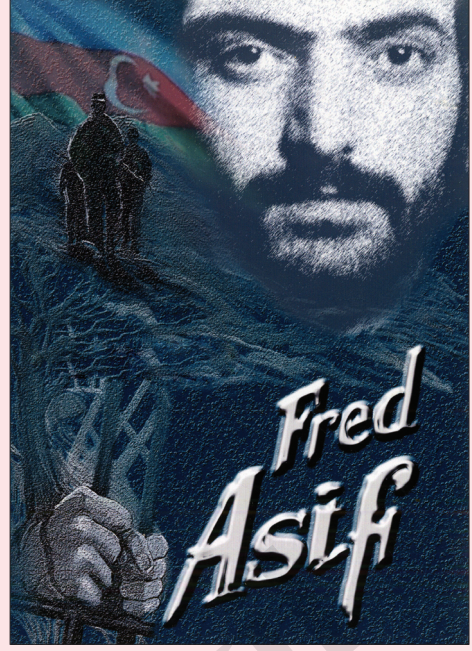

MÜZAKİRƏ, MÜQAYISƏ, ŞƏRH EDƏK

Azərbaycanın Milli qəhrəmanları Mübariz İbrahimov və Fred Asifin qəhrəmanlığı haqqında nə bilirsən? Plakatda obrazların xüsusiyyətləri hansı bədii ifadə vasitələri ilə təsvir olunub?

Plakat (kompüter qrafikası).
«Milli Qəhrəman Mübariz İbrahimov»

Gündüz Ağayev.
«Milli Qəhrəman Fred Asif»

Qarabağ savaşında atəşkəs elan olunmuşdur. Amma ölkəmizdə hələ də müharibə vəziyyəti davam edir və vətən uğrunda canından keçən igid əsgərlərimiz var. Xalqımızın qəhrəman oğlu, igid əsgər Mübariz İbrahimov və Fred Asif də belə qəhrəmanlardır.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Qəhrəmanlıq mövzusunda yaradılmış daha hansı təsviri sənət əsərlərini tanıyırsan?
2. Xalqımızın igid övladlarının qəhrəmanlığını təsvir edən rəsm çək.

Vilyam Bugero.
«Analıq hissi»

*Təsviri sənət
əsərlərində ana obrazı
hansı duyğuları ifadə
edə bilər?*

Hər bir insanın ürəyində doğma, müqəddəs hislər doğuran obrazlar, surətlər vardır.

Belə obrazlar içərisində ana surəti, onun təsviri ilə bağlı olan sənət əsərlərinin yaradılması, xüsusilə fərqlənir.

İncəsənətin ədəbiyyat, musiqi, teatr və kino, o cümlədən təsviri

incəsənət növlərində ümumbəşəri əhəmiyyəti olan ana obrazları, surətləri yaradılmışdır.

İnsanlarda ən incə, doğma, əziz hislər, duyğular oyadan ana obrazının bəzən torpaq, vətən, qeyrət, müqəddəslik rəmzi kimi ali xüsusiyyətlərə malik simvol kimi təqdim olunması da hər zaman diqqət mərkəzində olmuşdur.

Ana — bu hər bir insanın söylədiyi ilk sözlərdəndir.

Analara — bizlərə verdiyi həyat üçün, qayğımızı təmənnasız çəkdiyi üçün, yuxusuz gecələri üçün, hər zaman bizi dəstəkləyərək köməyimizə gəldiyi üçün, bizə həyatda ilk addım-

Əli Verdiyev.
«Ana qızı ilə»

ları, ilk bacarıqları, sevgini, məhəbbəti öyrətdiyi üçün müqəddəs varlıq kimi baxırıq.

Müxtəlif mövzularda yaradılmış təsvirlərdə ana obrazı paklıq, müqəddəslik, sevinc, kədər, inam, ümid, amal kimi hislər, duyğularla səsələşməsi ilə insanı düşündürür, onun varlığına hakim kəsilir.

Azərbaycan xalqı hər zaman bu müqəddəs varlığa sonsuz, dərin hörmət və məhəbbəti ilə fərqlənmişdir.

TANIŞ OLAQ

Rusiyanın Volqaqrad şəhərində «Stalinqrad döyüşünün qəhrəmanları»na həsr olunmuş abidə ansamblının mərkəzində «Ana—Vətən çağırır» monumental heykəli ucaldılmışdır. Bu monumental heykəlin müəllifi görkəmli heykəltəraş Yevgeni Vuçetiçdir.

Beton konstruksiyalı bu nəhəng heykəlin hündürlüyü 87 metrdir. Onun hazırlanmasında 5500 ton betondan və 2400 ton metal konstruksiyadan istifadə olunmuşdur. Böyük Vətən müharibəsində həlak olmuş döyüşçülərin xatirəsinə ucaldılmış ən möhtəşəm abidələrdən biridir.

Yevgeni Vuçetiç.
«Ana—Vətən çağırır»

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. «Ana—Vətən çağırır» monumental heykəlinə ifadə olunmuş obrazı necə başa düşürsən?
2. Ana obrazı təsvir olunmuş hansı sənət əsərlərini tanıyırsan və onları necə izah edərsən?

Qriqori Qaqarin görkəmli rus rəssamıdır. O, 1810-cu ildə Peterburqda anadan olmuşdur. 1840–1850-ci illərdə Qafqazda hərbi xidmətdə olarkən

Qriqori Qaqarin əsərlərində nəyi təsvir etmişdir?

Azərbaycanda da olmuş və xalqımızın məişətinə aid tablolar, həmçinin portretlər çəkmişdir. Qriqori Qaqarinin çəkdiyi rəsmlər 19-cu əsrdə çox geniş yayılmış Azərbaycan milli geyimlərinin müxtəlif bölgələrə aid nümunələrini dəqiqliklə təsvir etdiyi üçün və eyni zamanda tariximizin əyani nümunələr əsasında öyrənilməsi baxımından çox qiymətlidir. Bu rəsmlərdə rəssamın gəzdiyi, gördüyü şəhərlər və bu şəhərlərdə yaşayan insanların həyatı, məşğuliyyəti təsvir edilmişdir. O, «Bakılı qadın»,

TANIŞ OLAQ

Qriqori Qaqarin.
«Qarabağ bəyi»

Qriqori Qaqarin.
«Şamaxılı qız»

«Şamaxılı rəqqasə», «Zabit», «Şamaxılı qız», «Qarabağ bəyi» və s. kimi rəsmlər, həmçinin ölkəmizin o dövrə aid memarlıq abidələrini təsvir edən əsərlər yaratmışdır.

Qriqori Qaqarin memarlığa da böyük həvəs göstərmişdir. Onun layihəsi ilə Qafqazda bir sıra kilsə binaları tikilmişdir.

Qriqori Qaqarin. «Bakılı qadın»

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Rəssamın əsərini diqqətlə müşahidə et. Yaşadıqları dövrə görə insanların həyat tərzini müqayisə və şərh et.

Qriqori Qaqarin.
«Molla»

Qriqori Qaqarin.
«Zabit»

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Gördüyün təsviri sənət nümunələrinin insanların həyatında nə kimi əhəmiyyəti var?
2. Müasir insanların həyat tərzinə uyğun rəsm çək.

Elmira Şahtaxtinskaya kimdir?

Azərbaycanın Xalq rəssamı Elmira Şahtaxtinskaya təsviri incəsənətin qrafika növündə çox dəyərli əsərlər yaratmışdır.

Elmira Şahtaxtinskaya V.İ.Surikov adına Moskva Dövlət Rəssamlıq İnstitutunu bitirmişdir. 1957-ci ildən başlayaraq müxtəlif sərgilərdə çox böyük uğurla iştirak etmişdir.

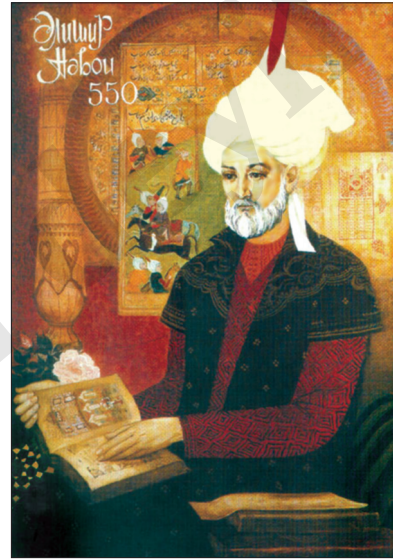
O, bir çox dəyərli plakatların müəllifidir. Rəssamın yaratdığı «Vətənə daha çox pambıq!», «Vətənim, respublikamı tərənnüm edirəm», «Azərbaycan — Böyük Vətən müharibəsinin yanacaq bazasıdır» və s. plakat təsvirləri tamaşaçıların böyük marağına səbəb olmuş, sənətşünaslar tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir.

E.Şahtaxtinskaya əsərlərində milli sənət ənənələrini bacarıqla nümayiş etdirmişdir.

E.Şahtaxtinskaya dəzgah qrafikası sahəsində də bir sıra dəyərli silsilə əsərlər yaratmışdır. O, 1957-ci ildə Çexoslovakiya olarkən «Çexoslovakiya silsiləsi», 1958–1959-cu illərdə «Bakı silsiləsi», 1963-cü ildə isə «Bolqarıstan silsiləsi» əsərlərini yaratmışdır.

1967-ci ildə Moskvada və Kaunasda Elmira Şahtaxtinskayanın əsərlərindən ibarət fərdi sərgilər keçirilmiş və böyük maraqla qarşılanmışdır.

Rəssam yaradıcılığı ilə müasir Azərbaycan plakat janrının inkişafında mühüm rol oynamışdır. Onun siyasi,

«Əlişir Nəvai»

beynəlxalq və istehsalat mövzularına həsr olunmuş «Azərbaycan — qədim mədəniyyət diyarıdır!» plakatu çox əlvan və inandırıcıdır.

1971—1980-ci illərdə rəssam yaradıcılıq ənənələrinə sadıq qalaraq xalqımızın dahi sənətkarlarının və mütəfəkkirlərinin — Nizaminin, Nəsiminin, Füzulinin, Memar Əcəminin, astronom Nəsirəddin Tusinin, coğrafiyaşünas Bakuvinin, musiqişünas Marağayinin obrazlarını canlandıran çox dəyərli plakatları ilə ümumxalq məhəbbəti qazanmışdır.

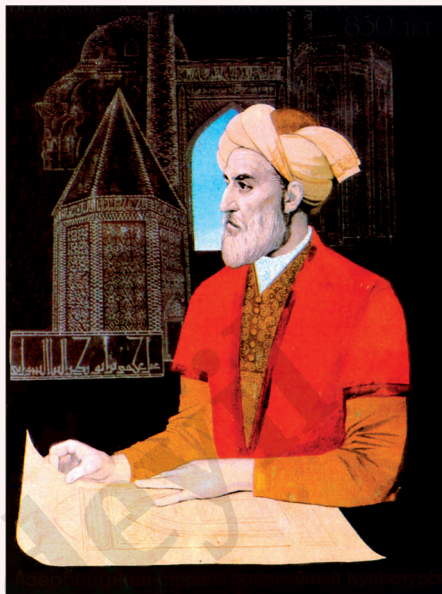

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Elmira Şahtaxtinskayanın yaratdığı aşağıdakı plakatların ən diqqətçəkən xüsusiyyətləri nədir? Nə üçün belə düşündüyünü faktlarla izah et.

«Musiqişünas
Əbdülqədir Marağayi»

«Memar Əcəmi Əbubəkir oğlu
Naxçıvani»

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

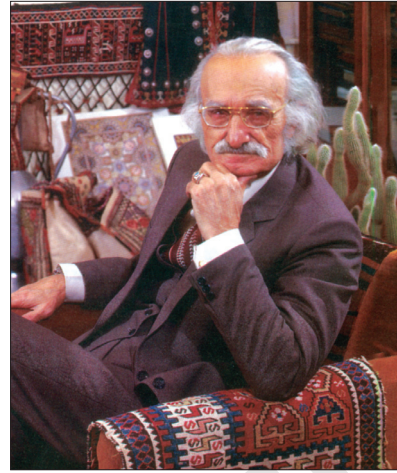
1. E.Şahtaxtinskayanın yaradıcılığı səndə hansı təəssüratı oyadır?
2. E.Şahtaxtinskayanın yaradıcılığı haqqında müxtəlif mənbələrdən əlavə məlumat əldə et.

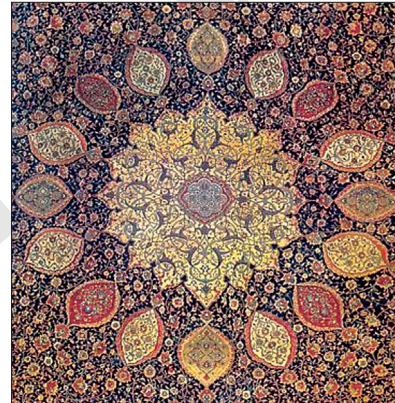
XALÇAÇILIQ. Dekorativ-tətbiqi incəsənətin ən geniş yayılmış sahələrindən biri də xalçaçılıqdır. Azərbaycanda bu sənət xalq sənətlərinin zirvəsində dayanır. Görkəmli sənətsüнас Lətif Kərimov Azərbaycan xalçalarının təsnifatını vermiş, bir sıra xalça nümunələrinin məhz Azərbaycan xalqına aid olduğunu tarixi faktlarla, sənədlərlə sübut etmişdir. O, bir çox dünya muzeylərində saxlanılan xalçalar haqqında geniş məlumat toplamışdır. Onun yazdığı «Azərbaycan xalçaları» 1–3-cü cild monumental kitabı xalçaçılıqla məşğul olan sənətsüнас alimlər üçün əvəzsiz vəsaitdir.

Azərbaycan xalçaları dünyanın bir çox muzeylərinin qiymətli eksponatıdır. 16-cı əsrdə toxunmuş, hazırda London-dakı Viktoriya və Albert Muzeyində saxlanılan «Şeyx Səfi» xalçası (5.5 x 11.3m) belə qiymətli eksponatlardandır. Bu xalça üzərindəki naxışlar hər dəfə yeni forma əks etdirsə də, bir-birini tamamlayır. Bundan başqa, Bakı şəhərində yerləşən Azərbaycan Xalçaları Muzeyində xalqımızın yaratdığı bir çox qiymətli xalça nümunələri saxlanılır. Müasir dövrdə bir çox Azərbaycan rəsamlarından Cəfər Müciri, Kamil Əliyev, Eldar Mikayılov və başqaları xalçaçılıq sahəsində qiymətli sənət nümunələri yaratmışlar.

*Yuxarıda
adları çəkilən
sənət növləri
bir-birindən nə
ilə fərqlənir?*

Lətif Kərimov

*Şeyx Səfi xalçasının
fragmenti*

AZƏRBAYCAN XALÇALARI

1-ci Qrup

Quba—Şirvan
(Quba, Şirvan, Bakı)

«Çiçi»

2-ci Qrup

Gəncə—Qazax
(Gəncə, Qazax)

«Qazax»

3-cü Qrup

Qarabağ (Ağdam,
Ağcabədi, Şuşa)

«Əjdaha xalçası»

4-cü Qrup

Təbriz (Təbriz, Mərənd,
Heris və s.)

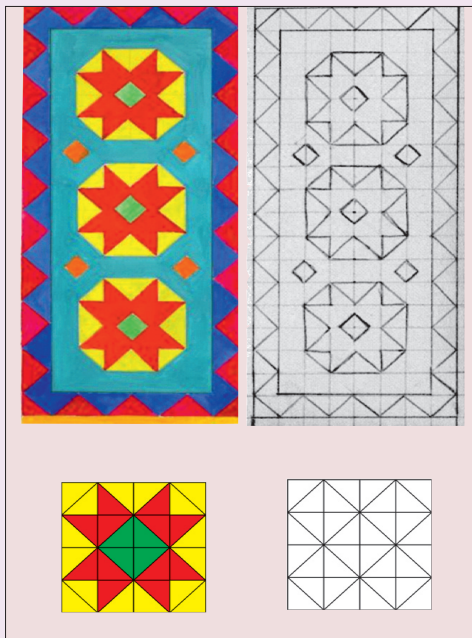

«Təbriz»

TƏTBİQ EDƏK

Sadə xalça eskizi tərtib et.

Xalçanın toxunması
haqqında nə bilirsən?

BƏDİİ TİKMƏ. Azərbaycanda parça istehsalının tarixi çox qədimdir. 16–17-ci əsrlərdə Azərbaycanda parçaların üzəri üç üsulla bəzədilərdi.

Birinci üsul — istənilən bəzək və rəsmlər parça ilə birlikdə toxunaraq, onun ayrılmaz hissəsini təşkil edərdi.

İkinci üsul — bəzək və rəsmlər parça üzərinə basma üsulu ilə həkk olunardı.

Üçüncü üsul — bəzək və rəsmlər hazır parça üzərinə tikilərdi.

Müxtəlif əşyalar üzərində ən çox yayılmış bəzək nümunələri — tikmə üsulu ilə yerinə yetirilərdi.

Məişət əşyalarından — pərdə, örtük, süfrə, mütəkkə, at yəhəri, yataq dəstləri və müxtəlif geyim əşyaları üzərinə salınan tikmələr o qədər zərif və rəngarəngdir ki, bu gün belə öz gözəlliyi ilə insanları heyran edir.

TARİXƏ EKSKURSIYA EDƏK

Müxtəlif vaxtlarda Azərbaycanda olmuş əcnəbi səyyahlar Azərbaycan tikmələrinin yüksək texniki və bədii xüsusiyyətlərinə valeh olduqlarını dəfələrlə qeyd etmişlər. 16-cı əsrdə Azərbaycanda olmuş ingilis səyyahları A.Cenkinson, T.Ollok, C.Ren, R.Çini ipək, qızıl-gümüş saplarla bəzədilmiş nəhəng çadırlar haqqında, 17-ci əsrin fransız səyyahı S.Şarden Səfəvi hökmdarının Parisin Luvr qalereyasını andıran tikmə karxanaları olduğu haqqında maraqlı məlumatlar verir.

16-cı əsrdə Təbriz sənətkarları tərəfindən güləbətin tikmələri ilə bəzədilmiş xələt türkcə sultanı III Murada hədiyyə edilmişdir. Hal-hazırda həmin xələt İstanbulda Topqapı Saray Muzeyində nümayiş etdirilir. Həmin dövrdə ən çox inkişaf etmiş tikmə üsullarına misal olaraq, təkəlduz, güləbətin, muncuqlu, piləkli və quramanı göstərmək olar.

1. Pilək tikmə
2. Qurama
3. Muncuqlu tikmə
4. Güləbətin
5. Təkəlduz

Azərbaycanda bədii tikmə üsullarının və istifadə olunan materialların müxtəlif olması diqqəti cəlb edir.

Tikmələr, adətən, ağır və bahalı parçalar üzərində müxtəlif vasitələr, üsullar və materiallarla yerinə yetirilirdi. Güləbətin tikmə üçün tirmə, mahud və məxmər parçalardan istifadə

olunardı. Belə tikmələrin sapı qızıl, gümüş və bürüncdən hazırlanardı. Bu dövrdə tikilmiş müxtəlif geyim nümunələri – örtük, quranqabı, daraqqabı, heybə və s. üzərində bu tikmənin gözəl nümunələrini görmək olar. Güləbətin tikmələrin içərisi üfüqi və şaquli istiqamətdə düzülən qızıl və gümüş saplarla doldurulurdu.

Yüksək bədii keyfiyyətlərə malik güləbətin tikmənin adı Füzulinin də şeirlərində çəkilir.

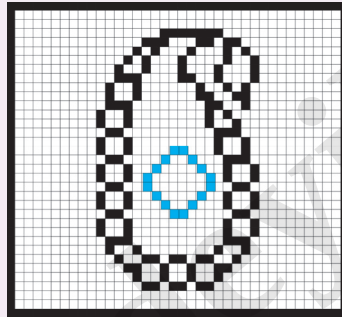
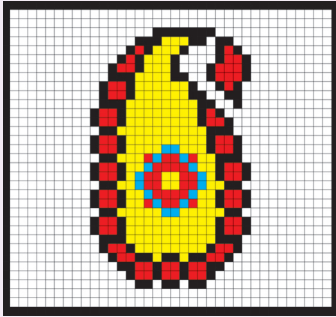
Bu dövrdə yaradılmış tikmələrimizin bəzək kompozisiyası xalçalarda olduğu kimi bir-birini tamamlayan ara sahədən və yeləndən (tikmənin kənar bəzəkləri) ibarət idi.

Tikmələrdə, adətən, gül-çiçək, ağac, quş, heyvan təsvirlərinə tez-tez rast gəlirik. Lakin bu dövrdə çox nadir süjetli tikmələr də yaradılmışdır. Macarıstanın Budapeşt şəhərində dekorativ sənətlər muzeyində nümayiş etdirilən bədii süjetli tikmə xalq sənətimizin yüksək sənətkarlıq nümunələrindəndir.

TƏTBİQ EDƏK

1. Sadə naxışın eskizini damalı kağız üzərində çək.

2. Sadə naxışın şablonunu hazırlayaraq basma naxışı parça üzərinə tətbiq et.

AĞAC ÜZƏRİNDƏ OYMA. Ağac təbiətin insanlara bəxş etdiyi ən dəyərli materiallardandır. İnsanlar bu materialla işləyərkən sanki təbiətlə birbaşa təmasda olur, onu duyur, toxunur, öyrənir və bütün hislərini bədii sənət əsərinə çevirirlər.

Çox qədim zamanlardan oyma sənəti geniş yayılmış və müxtəlif xalqların sənətkarları tərəfindən hərtərəfli öyrənilmişdir. Qədim sənətkarlar oyma işini müxtəlif materiallar üzərində işləmişlər. Belə sənət nümunələrinə biz daha çox ağac, daş, sümük, gil və s. materiallar üzərində rast gəlirik.

Azərbaycan ərazisindən tapılmış qədim oyma nümunələri göstərir ki, Azərbaycanda da bu sənət növü geniş yayılmış, bu

sahədə fəaliyyət göstərən sənətkarlar çox yüksək peşəkarlığa sahib olmuşlar.

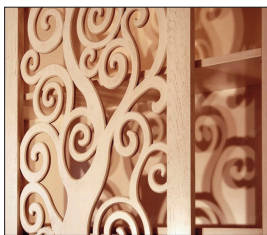
Azərbaycan sənətkarları müxtəlif taxta məmulatları üzərində bəzəklərin salınmasında üç texnoloji üsuldən istifadə etmişlər. Bunlar oyma, şəbəkə və xətməkarlıqdır.

Ağac üzərində oyma — sənətkar olan insan üçün yalnız sənət sahəsi deyil, həm də təbii materialla «ünsiyyətin» nümunəsidir.

Belə əşyalar bütün dövrlərdə müxtəlif xalqların məişətinin ayrılmaz bir his-

Mücrü

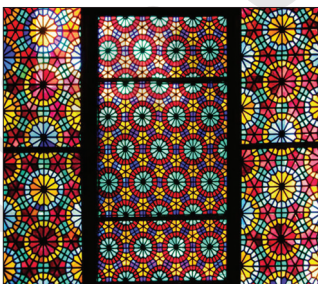
Arakəsmə

*Ramiz Cəfərov.
«Flamingo»*

Xətməkarlıq

Şəbəkə

Oyma

səsi olmuşdur. Məişətimizi bəzəyən müxtəlif mətbəx ləvazimatı, məişət mebeli, oyuncaqlar, pəncərə və qapılar, musiqi alətləri (saz, tar, kaman, ud və s.), uşaq beşikləri, arakəsmələr, döşəmə və tavan işləmələri, rəhil və rəflər, hətta bütöv evlər buna misal ola bilər. İnsanların həyatının, məişətinin ayrılmaz bir hissəsi olmaqla onların hazırlanmasında ağac materialından geniş istifadə olunmuşdur.

İslam Həmidov. «İçərişəhər»

Ağac üzərində oyma sənəti ilə insanlar bu gün də nadir sənət əsərləri yaradırlar.

Ağac üzərində oyma işi müxtəlif üsullarla yerinə yetirilə bilər. Məsələn, kəsmə və ya şəbəkə üsulu ilə (çox da qalın olmayan taxta və material üzərində alətlərlə kəsik, dəlik açmaqla incə, zərif işləməli oymalar), yaxud həkkaklıqla (müəyyən həcmə malik bütöv formalar üzərində kəsməklə həkk edilən təsvirlər, fiqurlar, obrazlar, naxışlar, məsələn, gəmilərdə, pilləkənlərdə, evlərdə, oyuncaqlarda, heykəltəraşlıqda və s.).

*Ələkbər Məmmədov.
«Köhnə Bakı»*

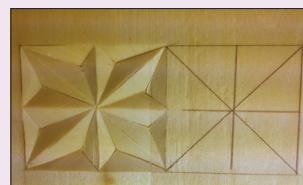
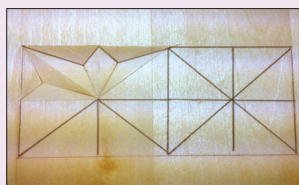
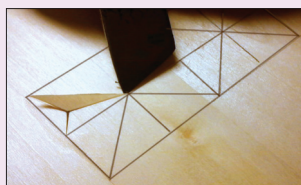
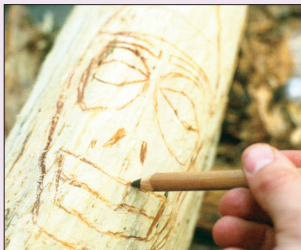

*Ələkbər Məmmədov.
«Çay dəsgahı»*

TƏTBİQ EDƏK

Sadə formalı həndəsi naxışı və ya təsviri taxta üzərində necə tətbiq etmək olar?

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Verilmiş təsvirləri necə şərh edə bilərsiniz?

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Dünya muzeylərində saxlanılan Azərbaycan xalçaları haqqında məlumat topla.
2. Hansı muzeyləri tanıyırsan?
3. Muzeylərdə başqa hansı dekorativ sənət nümunələrinə rast gəlmisən?

Biz ətrafa baxarkən yaxındakı obyektləri aydın və olduğu kimi görürük. Uzaqdakı obyektlər isə sanki kiçilmiş ölçüdə və solğun rənglərdə görünür. Məsələn, küçə, yol, yaxud dəmiryolu müşahidəçidən uzaqlaşdıqca yolun kənarları sanki sonda birləşir.

*Uzaq
məsafədə verilmiş
əşya və obyektləri
necə təsvir
etmək olar?*

Uzaq məsafələrdə olan cisimlərin, obyektlərin təsviri perspektiv qanunauyğunluqlar əsasında yaranır.

TERMİN VƏ ANLAYIŞLAR

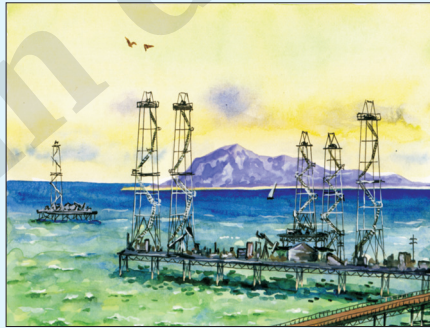
Perspektiv – latın sözü olub, «aydın görürəm» deməkdir.

Perspektiv qanunları bədii əsərləri gözün görmə qavrayışına uyğun olaraq yaratmağa kömək edir. Gördüyümüz hər bir şeyi format üzərində düzgün təsvir etmək üçün perspektiv qanunlarını öyrənmək və onlardan istifadə etmək lazımdır.

TANIŞ OLAQ

«Pambıq tarlası» və «Neft daşları» rəsmlərinin format üzərində perspektivdə təsviri qaydalarını izah et.

Perspektiv qanunları 15-ci əsr rəssamları tərəfindən yaradılmışdır. İntibah dövrünün rəssamları perspektiv qanun və qaydaları əsasında dəyərli sənət əsərləri yaratmışlar.

PERSPEKTİV QANUNLARI

Xətti perspektiv — rəsmdə müşahidəçidən uzaqlaşan obyektlərin ölçüləri daha kiçik təsvir olunur.

Hava perspektivi — müşahidəçidən uzaqlaşan obyektlər mavi tüstü ilə örtülmüş kimi təsvir olunur.

Əks perspektiv — rəsmdə məsafədən və baxış nöqtəsindən asılı olaraq işıq-kölgə, obyektin ölçüləri çox kiçik, yaxud çox böyük təsvir olunur.

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Rəssam Yohan Vermerin əsərlərində perspektiv qanunlarını şərh et.

«Əsgər və gülən qadın»

«Südcü qadın»

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Perspektiv nə deməkdir?
2. Perspektivin hansı qanunları var?
3. «Pambıq tarlası» və ya «Neft daşları» rəsmlərindən birini nisbi dəqiqliklə çək.

Küçə rəsmini çəkərkən hansı qaydalardan istifadə etmək olar?

Rəssamlar perspektiv qanunlardan istifadə edərək müxtəlif mövzularda çox gözəl kompozisiyalar yaratmışlar.

*Rəssamlar
küçə rəsmini
necə çəkirlər?*

Dmitri Spiros. «Aşqabad»

Hər bir insan yaşadığı yeri, evləri, küçələri dəfələrlə müşahidə edir. Bir küçəyə baxarkən bizdən uzaqda və yaxında yerləşən müxtəlif canlı və cansız əşyaları müşahidə edə bilərik. Rəssamların müxtəlif şəhər və ya kənd mövzularında çəkdikləri mənzərə təsvirlərində və yaxud eskiz, qaralama və etüdlərində biz tez-tez bu mövzuda çəkilmiş rəsm əsərləri görürük.

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Böyükəğa Mirzəzadənin «Qala» əsərini müşahidə edərək verilmiş sxem əsasında təsvirdə perspektiv qanunları şərh et.

Böyükəğa Mirzəzadə. «Qala»

Belə rəsmlərin çəkilməsində xətti perspektiv qanunundan düzgün istifadə etməklə gördüklərimizi daha inandırıcı və real təsvir edə bilərik.

Bökükağa Mirzəzadə. «Bakı küçəsi»

TƏSVİRİN ARDICILLIĞI

Çoxmərtəbəli binanın rəsmini perspektiv qaydalara uyğun çək.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Dmitri Spirosun «Aşqabad» əsəri üzərində perspektivi izah et.
2. Yaşadığın küçənin rəsmini çək.

Qədim zamanlardan insanlar təbiət təsvirinə böyük maraq göstərmişlər. Belə əsərlər mənzərə janrına aid edilir. Bu janrda yaradılan əsərlərdə təbiət hadisələri, onun gözəllikləri təsvir edilir. Müxtəlif mövzularda dəniz təsvirləri hər zaman böyük maraq doğurmuşdur. Rəssamlar dəniz mənzərələrinin təsvirinə «marina», onları çəkən rəssamlara isə «marinist» deyirlər.

Yakob van Reysdalın «Dəniz kənarı» və Nikas Safronovun «Xəzər dənizi» əsərlərində dəniz mövzusunda çox gözəl təsvirlər verilmişdir. Bu rəsm əsərlərində rəssamlar xətti və hava perspektivi qanunlarından istifadə edərək dəniz mövzusunda gözəl kompozisiyalar yaratmışlar. Dəniz mövzusunda kompozisiyalarda üfüq xəttinədək uzanan məsafə və fəzanın (havanın) dərinliyi insanı düşündürür və heyran edir.

*Dənizdə
üfünün dərinliyini
çəkmək üçün
nələrə diqqət
etməliyik?*

MÜZAKİRƏ, MÜQAYİSƏ, ŞƏRH EDƏK

Rəssamların əsərində üfüq xəttinin hündürlüyü nə üçün fərqlidir?

*Yakob van Reysdal.
«Dəniz mənzərəsi»*

*Georgi Dmitriyev.
«Coşğun dənizdə»*

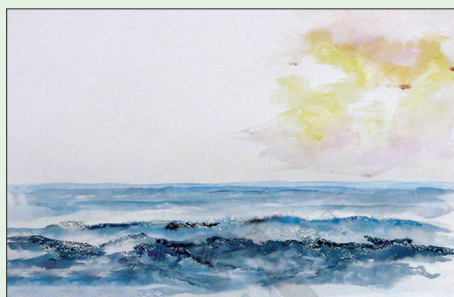
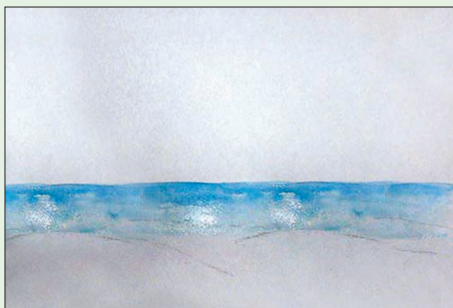
*Nikas Safronov.
«Xəzər dənizi»*

TƏSVİRİN ARDICILLIĞI

«Dəniz» mövzusunda rəsm çəkərkən əvvəlcə üfüq xəttinin hündürlüyü müəyyənləşdirilir. Daha sonra rəsmdə dənizin və havanın rəngləri əvvəlcə solğun sonra nisbətən tünd və parlaq boyalarla işlənərək tamamlanır.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Təbiət təsvirləri hansı janra aid edilir?
2. Rəssamların əsərlərini təhlil et.

Gerblər nəşildən-nəslə keçən fərqləndirici işarə kimi yaradılmışdır.

*Mansurovlar
ailəsinin
gerbi*

Gerbin üzərində onun sahibinə (insana, nəslə, sülaləyə*, şəhərə, ölkəyə) məxsus olan əşya və rəmzlər təsvir olunurdu. Qədim gerblərdə belə əşyalar qalxan, dəbilqə,

zireh və yaxud heyvan və quş şəkillərindən ibarət olurdu. Bu gerblər məşhur nəşillərə, adlı-sanlı cəngavərlərə məxsus olması ilə diqqəti cəlb edir.

Tarixdə ilk dövlət gerblərinin yaranması dövlətlərin meydana gəlməsi ilə əlaqədar olmuşdur.

Türk xaqanları bu məqsədlə möhürdən və damğadan istifadə etmişlər.

Gerblər mənsubiyyətə görə nəşil gerblərinə və dövlət gerblərinə ayrılır.

*Şuşanın
(Pənahabadın)
gerbi*

*Osmanlı
imperiyasının
gerbi*

*Bakı
şəhərinin
gerbi*

*Gerblər nə üçün
və necə yaradıl-
mışdır?*

TERMİN VƏ ANLAYIŞLAR

Gerb — bir dövlətin, şəhərin, nəşlin, bayraq, pul, möhür və s. üzərində təsvir olunan fərqləndirmə nişanıdır. Latın sözüdür. Mənası «miras» deməkdir.

*Azərbaycan
Respublikasının
Dövlət gerbi*

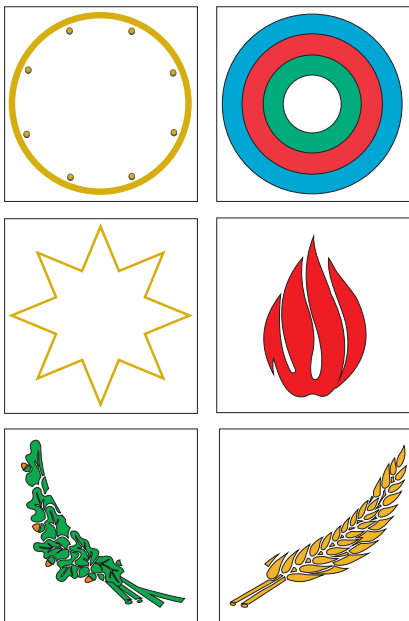
Müasir dövrdə dünyanın hər bir dövlətinin mühüm rəmzlərindən biri onun gerbidir. Azərbaycan Respublikası 19 yanvar 1993-cü il tarixli 460 sayılı Konstitusiyaya Qanunu ilə Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbini təsdiq edib.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət gerbi Azərbaycan dövlətinin müstəqillik rəmzidir.

***sülalə** — qohumluq və varislik hüquqlarına əsasən taxtda bir-birini əvəz edən padşahlar, hökmdarlar sırası

Müasir Dövlət gerbi üçrəngli Dövlət bayrağımız kimi Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə yaradılmış gerb layihəsinin müəyyən dəyişikliklərlə təkraridir.

Dövlət gerbi palıd budaqlarından və sünbüllərdən ibarət Azərbaycan Respublikası Dövlət bayrağının qövsü fonunda yerləşən

şərq qalxanı, səkkizguşəli ulduz və alovun təsvirindən ibarətdir. Qərbdəkilərdən fərqli olaraq, Şərq qalxanı dairəvi formada olur. Qalxanın üstündəki:

palıd budaqları – möhkəmlik, uzunömürlülük rəmzidir;

sünbüllər – bolluq, bərəkət rəmzidir;

qalxan – Şərq xalqlarının milli döyüş alətlərindən biri olub, qəhrəmanlıq simvoludur. Azərbaycan Dövlət gerbinin həmin qalxan üzərində təsvir edilməsi Azərbaycanın Şərq dövləti olduğunu, millətimizin Şərq xalqlarına mənsub olduğunu bildirir. Qalxanın içərisindəki dairəvi: **mavi**

rəng – türklüyü, **qırmızı rəng** – müasirliyi, **yaşıl rəng** – islamlıqı təcəssüm etdirir.

Qalxanın ortasında yerləşən **səkkizguşəli ulduz** – günəşin simvoludur. Günəş dünya sənətində «əbədi, daimi, sonsuz həyat» mənasındadır. Burada günəş simvolunun ağ rənglə verilməsi «əmin-amanlıq, sülhsevərlik, barış» mənalərini verir.

Günəşin mərkəzindəki alov təsviri «Odlar Yurdu»nu – Azərbaycanı simvolizə edir. Ümumiyyətlə, alov tərəqqi, inkişaf rəmzi sayılır. Bu simvolda Novruzun simvolu olan odun təsviri də öz əksini tapmışdır.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

Azərbaycan Respublikasının Dövlət rəmzlərindən və kalliqrafiya üsulundan istifadə etməklə «28 May – Respublika Günü» münasibətilə plakat tərtib et.

Emblem və gerblərin yaranmasında bəzi oxşar xüsusiyyətlər olsa da, onlar bir-birindən fərqlənir.

TERMİN VƏ ANLAYIŞLAR

Emblem — latın sözü olub, «sərgiləmək», «nümayiş etdirmək» deməkdir.

Olimpiada — dünyanın ən qədim və məşhur beynəlxalq idman yarışlarından biridir.

Emblemlər hansı məqsədlə tərtib olunur?

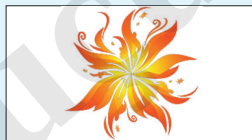
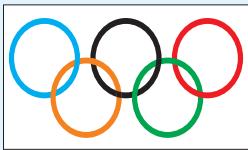

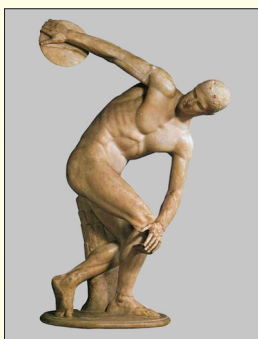
Emblemlər aydın və sadə olmalıdır ki, tamaşaçı onun ifadə etdiyi ideyanı başa düşə bilsin. Genişmiqyaslı tədbirlər, yarış və oyunlar üçün emblemlər hazırlanarkən elə elementlər seçilir ki, emblemi görən onun hansı tədbirlə bağlı olduğunu anlasın. Böyük idman yarışlarının hər birinin öz emblemi olur: məsələn, bədii gimnastika, güləş, boks, xokkey, futbol və s. yarışlarda emblem-lərdən geniş istifadə edilir. Başqa sözlə, dünya və ölkə çempionat-larının hər birinin özünəməxsus emblemləri yaradılmışdır.

TANIŞ OLAQ

Aşağıda verilmiş emblemləri necə izah edə bilərsiniz?
Azərbaycanda gələcəkdə keçiriləcək Olimpiya yarışları üçün emblem tərtib et.

Miron.
«Diskatan»

Yunanıstan dünyanın ən qədim dövlətlərindən biridir. **Olimp** – Yunanıstanda ən yüksək dağ massivi olub, Egey dənizinin sahilində yerləşir. Qədim yunan mifologiyasında Olimp müqəddəs dağ hesab olunmaqla Zevs və digər allahların məkanı sayılırdı. Qədim Yunanıstanda (e.ə. 776-cı ildə) ilk dəfə Zevsin şərəfinə keçirilən Olimpiya oyunları 5 gün ərzində keçirilmişdir. 1-ci və 5-ci günlər təntənəli mərasimlərə, qalan günlər isə idman yarışlarına

həsr edilmişdir. Digər rəvayətə görə, Ellada hökmdarı İfit Sparta hökmdarı Likurqla müqavilə bağlayır və bu şərəfə dostluq bayramı olan idman oyunları keçirməyi qərara alırlar. Tədricən bu oyunların keçirilməsi mərasimi əmək, məişət və sülh rəmzinə çevrilir. Qədim Olimpiya oyunlarına ikitəkərli arabalarda yürüş, yumruq döyüşü, beşnövçülük (qaçmaq, nizə və disk tullamaq, uzununa tullanmaq, güləşmək), həmçinin incəsənət müsabiqələri daxil edilirdi.

Bütün dünyada məşhur olan Zevsin heykəli üzərində bu sözlər yazılmışdır. «Olimpiyada qələbəsini pulla yox, ayaqların sürəti və bədənin möhkəmliyi ilə qazanmaq olar».

Əsrlər keçməsinə baxmayaraq, Olimpiya oyunları bu gün də öz əhəmiyyətini itirməmişdir.

Çox maraqlıdır ki, müxtəlif dövrlərdə keçirilmiş olimpiya yarışları üçün fərqli simvol və emblemlər yaradılmışdır. Olimpiya simvollarında tez-tez rast gəlinən elementlərə misal olaraq, dəfnə yarpağından çələngi, beş müxtəlif rəngli halqanın birləşməsini və ya zeytun budağını göstərmək olar.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Olimpiya idman növünə aid rəsm çək.
2. Azərbaycan Olimpiya çempionlarından kimləri tanıyırsan?
3. Azərbaycanda 2015-ci ildə keçirilmiş Avropa oyunlarının emblemində nə təsvir olunmuşdur?

ƏLAVƏ RESURLAR

1. **C.Həsənzadə, A.Əfəndiyev.** Azərbaycan miniatürü XIII–XVI əsrlər. «Aspoliqraf» nəşriyyatı, Bakı, 2011.
2. Azərbaycan Milli Ensiklopediyası. «Azərbaycan Milli Ensiklopediyası» NPB, Bakı, 2007.
3. Ayna Uşaq Ensiklopediyası. İncəsənət bəşəriyyətin misilsiz sərvətidir. «Ayna Mətbuat evi» nəşriyyatı, Bakı, 2004.
4. **R.Əfəndi.** Azərbaycan incəsənəti. «Şərq-Qərb» nəşriyyatı, Bakı, 2007.
5. **R.Əfəndi.** Azərbaycanın daş plastikası. «İşiq» nəşriyyatı, Bakı, 1986.
6. **R.Əfəndi.** Azərbaycanın xalq sənəti. «İşiq» nəşriyyatı, Bakı, 1984.
7. **R.Əfəndi.** Azərbaycanın bədii sənətkarlığı dünya muzeylərində. «İşiq» nəşriyyatı, Bakı, 1980.
8. **Ə.Verdiyev.** Dəzgah rəngkarlığı, Bakı, 1988.
9. **L.Kərimov.** Azərbaycan xalçası. «Yazıçı» nəşriyyatı, Bakı, 1985.
10. **K.Kərimov.** Azərbaycan miniatürləri. «İşiq» nəşriyyatı, Bakı, 1980.
11. **K.Əliyeva, E.İbrahimov.** Lətif Kərimov. «Aspoliqraf» nəşriyyatı, Bakı, 2007.
12. **M.Səməd.** Şux rənglərin tərənəsi. «Çağdaş AS» nəşriyyatı, Bakı, 2011.
13. **Z.Əliyev.** Sənətin Məcnunu. «Aspoliqraf» nəşriyyatı, Bakı, 2009.
14. Müasir Azərbaycan təsviri sənət sərgisi. «Kataloq», Bakı, 2006.
15. Çocuklar için sanat. «Tudem», Alsancak-İzmir, 2009.
16. **Durmuş Akbulut.** Resm neyi anlatır. Etik yayınlar, İstanbul, 2011.
17. http://www.azerbaijans.com/content_226_az.html
18. http://az.wikipedia.org/wiki/Ibrahim_Zeynalov
19. http://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan_gerbi

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT VƏ HƏYAT HADİSƏLƏRİ

Mövzu 1. Təsviri incəsənət zamanının aynasıdır	6
Mövzu 2. Rəsm əsərlərində təbiət təsvirləri	9
Mövzu 3. Payız nemətləri	11
Mövzu 4. Kənd həyatı rəsm əsərlərində	14
Mövzu 5. Təsviri incəsənətdə şəhər mövzusu	16

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTİN NÖVLƏRİ

Mövzu 6. Qrafika	18
Mövzu 7. Boyakarlıq	21
Mövzu 8. Heykəltəraşlıq	26
Mövzu 9. Dekorativ-tətbiqi sənətlər	31
Mövzu 10. Milli memarlıq abidələri	34

REAL VƏ ABSTRAKT TƏSVİRLƏR

Mövzu 11. Real təsvir nədir?	38
Mövzu 12. İbrahim Zeynalov (1934–2008). Daşı canlandıran sənətkar	40
Mövzu 13. Abstrakt təsvir nədir?	43
Mövzu 14. «Kitabi-Dədə Qorqud» dastanına illüstrasiyalar	45
Mövzu 15. Əşyaların dizaynı	48

TƏSVİRİ VƏ DEKORATİV SƏNƏTLƏR

Mövzu 16. Təsviri incəsənətdə kompozisiya	50
Mövzu 17. Təsviri incəsənətdə qəhrəman obrazı	53
Mövzu 18. Təsviri incəsənətdə ana obrazı	55
Mövzu 19. Qriqori Qriqoryeviç Qaqarin (1810–1893)	57
Mövzu 20. Elmira Şahmurova (1930–1996)	59
Mövzu 21. Xalçaçılıq, bədii tikmə, ağac üzərində oyma	61
Mövzu 22. Perspektiv qanunlarına əsasən təsvir edirik	69
Mövzu 23. Küçə rəsmi çəkirik	71
Mövzu 24. Dəniz rəsmi çəkirik	73
Mövzu 25. Azərbaycanın Dövlət gerbi	75
Mövzu 26. Emblem	77
Əlavə resurslar	79